

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

KATEDRA SOCIÁLNÍ PRÁCE

Diplomová práce

Bc. Michaela Baďurová

Odcházení z náhradní péče

Leaving the substitute care

Praha 2020

Vedoucí práce: PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi byli oporu při psaní diplomové práce, zejména děkuji PhDr. Haně Pazlarové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 19. srpna 2020

.....

Bc. Michaela Baďurová

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na téma odcházení z náhradní péče a je rozdělena na dvě části. V první teoretické části popisuji systém náhradní péče v České republice, jeho dělení a definice. Dále se věnuji ukončení péče, přípravám k osamostatnění, a jako poslední jsou formy pomoci a služby následné péče.

V praktické části bude předmětem mého zájmu připravenost mladých lidí po ukončení náhradní péče. Pomocí polostrukturovaného rozhovoru budu zjišťovat, jak si na tom vedou v různých oblastech, které jsou důležité pro osamostatnění. V závěrečné části pak shrnuji výsledky výzkumu, které budou opatřeny komentářem.

Klíčová slova

Náhradní péče, rodina, pěstounská péče, ústavní výchova, příprava na samostatný život, služby následné péče.

Abstract

The diploma thesis focuses on the topic of leaving alternative care and it is divided into two parts.

In the first theoretical part I describe the system of alternative care in the Czech Republic, its division and definition. I also deal with the termination of care, preparation for independence and the last are forms of assistance and aftercare services.

In the practical part, the subject of my interest will be the readiness of young people after the end of alternative care. Through a semi-structured interview, I will find out how they are doing in various areas that are important for independence. In the final part, I summarize the results of the research, which will be provided with commentary.

Keywords

Substitute care, family, foster care, institutional education, preparation for independent living, after-care services

Obsah

ÚVOD	
1	NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE 1
1.1	NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE 4
<i>1.1.1</i>	<i>Osvojení ..... 4</i>
<i>1.1.2</i>	<i>Pěstounská péče ..... 5</i>
<i>1.1.3</i>	<i>Poručenství ..... 7</i>
<i>1.1.4</i>	<i>Svěření dítěte do péče jiné osoby ..... 7</i>
1.2	NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE 9
<i>1.2.1</i>	<i>Diagnostický ústav ..... 10</i>
<i>1.2.2</i>	<i>Dětský domov ..... 10</i>
<i>1.2.3</i>	<i>Dětský domov se školou ..... 11</i>
<i>1.2.4</i>	<i>Výchovný ústav ..... 11</i>
2	UKONČOVÁNÍ PÉČE A PŘÍPRAVA NA ODCHOD DO ŽIVOTA 12
2.1	UKONČENÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI 12
<i>2.1.1</i>	<i>Ukončení pěstounské péče zletilostí ..... 13</i>
2.2	UKONČENÍ ÚSTAVNÍ PÉČE 15
<i>2.2.1</i>	<i>Odcházení ze zařízení ústavní péče ..... 17</i>
3	SLUŽBY NÁSLEDNÉ PÉČE 20
3.1	ODBORNÉ SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ 20
3.2	SLUŽBY ZAMĚŘENÉ NA BYDLENÍ 20
3.3	FINANČNÍ POMOC 24
3.4	POMOC ORGANIZACÍ, SPOLKŮ A PROJEKTŮ 25
PRAKTICKÁ ČÁST 29	
4	POPIS VÝZKUMNÉ ČÁSTI 29
4.1	STANOVENÉ CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY 29
4.2	POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU 30
4.3	ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU 32
4.4	VÝZKUMNÁ METODA 32
4.5	TECHNIKA A SBĚR DAT 33

4.6	PŘÍPRAVA, KÓDOVÁNÍ A ZOBRAZOVÁNÍ DAT.....	34
4.7	ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	35
4.7.1	<i>Analýza rozhovoru s mladými lidmi .....</i>	<i>35</i>
4.7.2	<i>Analýza rozhovoru se sociálními pracovníky.....</i>	<i>52</i>
4.8	ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	59
4.8.1	<i>Shrnutí závěru analýzy rozhovorů s respondenty .....</i>	<i>59</i>
4.8.2	<i>Shrnutí závěrů analýzy rozhovorů s pracovníky .....</i>	<i>62</i>
4.8.3	<i>Závěrečné shrnutí obou analýz a doporučení.....</i>	<i>64</i>
	ZÁVĚR.....	66
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
	SEZNAM TABULEK	73
	PŘÍLOHA 1. VZOR INFORMOVANÉHO SOUHLASU	I
	PŘÍLOHA 2. VZOR OKRUHU POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU S RESPONDENTY	II
	PŘÍLOHA 3. VZOR OKRUHU POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU S RESPONDENTY	IV

Seznam zkratk

MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PP	Pěstounská péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ÚP, ÚV	Ústavní péče, ústavní výchova
DD	Dětský domov
DPC	Dům na půl cesty
NVP	Náhradní výchovná péče
NRP	Náhradní rodinná péče
Tzv.	takzvaně
Tj.	To je
Apod.	A Podobně
Atd.	A tak dále

Předmluva

Téma diplomové práce „Odcházení z náhradní péče“ jsem si zvolila z toho důvodu, jelikož mě téma osobně zajímá a je to poměrně málo diskutované téma v oblasti náhradní péče. V posledních letech bylo realizováno několik průzkumů, které se zabývaly odchodem dětí z náhradní péče, zejména pak z péče ústavní.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak jsou na tom mladí lidé v připravenosti po odchodu z náhradní péče. Zaměřila jsem se hlavně na oblasti bydlení, práce, finanční gramotnosti, sociálních vztahů a také komunikaci se sociálními pracovníky.

Práce je rozdělena na část teoretickou a výzkumnou. V první kapitole jsem popsala definici náhradní péče u nás a resorty, pod které spadají její jednotlivá zařízení. V této kapitole jsem se také podrobněji zabývala rozdělením náhradní péče na péči rodinnou a ústavní. U obou systémů jsem popsala jejich dělení a druhy péče, jak jsou definovány zejména v zákonech.

Ve druhé kapitole jsem se podrobněji zaměřila na ukončení péče, které jsem si rozdělila na ukončení v pěstounské a ústavní péči. Popsala jsem jednotlivé kroky přípravy mladých lidí u obou forem ukončení a objasnila, v čem se od sebe mohou lišit.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na služby následné péče v České republice. Přestože máme zákonem stanovený rámec následné péče a podpory, mnoho odborníků, stejně tak i pracovníků a mladých lidí z péče, ho vnímají jako nedostačující. Dále popisují jednotlivé formy pomoci jako je odborné sociální poradenství, možnosti bydlení (které nabízí systém sociálních služeb, služby sociální prevence a další) a finanční podporu (systém dávek, kterých mohou mladí lidé využít). A v neposlední řadě také roli neziskových organizací, spolků a projektů, které se specifikují na oblast práce s mladými lidmi z péče.

Čtvrtá kapitola je výzkumnou částí práce, která se zabývá připraveností mladých lidí po odchodu z náhradní péče. Výzkumnou metodou byl kvalitativní polostrukturovaný rozhovor s mladými lidmi po ukončení péče a také se sociálními pracovníky, kteří pracují s touto cílovou skupinou.

Úvod

Odcházení z náhradní péče je méně častým tématem diskuzí v oblasti náhradní péče. Máme několik výzkumů, které se zabývají druhy péče, jejich zprostředkováním, jejich hodnocením a podobně, ale je málo oblastí výzkumu, které se zaměřují v poslední době na téma odchodu mladých lidí z péče a jejich připravenosti. Například jeden z posledních výzkumů od společnosti IPSOS (2015) Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, který poukazyval na hlavní problémy, které v současné době komplikují situaci dětem opouštějícím dětské domovy. Mezi tyto problémy a nedostatky pak patřily vztahy (silná fixace na vychovatele v DD) a nedostatek informací (dětem chybí při odchodu praktické informace pro život, neznalost neziskových organizací). Jako poslední zde také patří nedostatek v systému, zejména znevýhodnění dětí v dětských domovech v oblasti vzdělávání.

Touto diplomovou prací chci zdůraznit a reagovat na problematiku mladých lidí, odcházejících z náhradní péče, kteří mají problémy s integrací do společnosti a často čelí nedostatečné připravenosti a následní podpoře v některých základních oblastech života. To pak vede často k jejich neúspěchům a selháním při zkouškách osamostatnit se. Často se pak pro pomoc vrací do zařízení sociálních služeb.

V první kapitole práce si vysvětlíme pojem náhradní péče u nás v České republice a jeho dělení na péči rodinnou a ústavní. U obou druhů péče si popíšeme základní rozdělení a resorty, pod které náhradní péče spadá.

V druhé kapitole se věnuji ukončení náhradní péče, kde popisují přípravu k odchodu v obou druzích péče a jejich rozdíly.

Ve třetí kapitole se zaměřím na služby následné péče, které budou zahrnovat možnosti, kterých mohou mladí lidé po odchodu z péče využívat, včetně příkladu zapojení neziskových organizací, spolků a projektu pro jejich podporu.

V poslední části práce je popsán výzkum, který se zaměřuje na připravenost mladých lidí po ukončení z péče. Pomocí polostrukturovaného rozhovoru s mladými lidmi a sociálními pracovníky budu zjišťovat, jaká je připravenost mladých lidí po ukončení péče v základních oblastech života, jako je práce, bydlení, finanční gramotnost, sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky.

Závěr práce shrnuje poznatky z teoretické a také výzkumné části této diplomové práce.

1 Náhradní péče v České republice

V této kapitole se zabývám současnou podobou náhradní rodinné péče v České republice. Na začátku kapitoly si uvedeme definici tohoto pojmu a státní resorty a instituce, které provádí činnosti v oblasti náhradní péče. Uvedeme si základní rozdělení péče na péči rodinnou a ústavní, kde si popíšeme jednotlivé druhy péče, na které se dále dělí.

Systémem náhradní péče u nás rozumíme soubor veškerých institucí a jejich činností s primárním cílem péče o ohrožené děti. Tento systém je u nás v poměrně dobrém rozdělení a v posledních letech na vyšší úrovni. Přesto ještě můžeme spatřit některé nedostatky.

„Systém podpory a péče o ohrožené děti a děti umístěné mimo vlastní domov prochází v České republice v posledních dvou desetiletích kontinuálním procesem změn, a to jak z hlediska legislativy, metodik, tak i z pohledu jednotlivých institucí a poskytované kvality služeb.“ (Běhounková, 2012, str.23)

V současnosti je systém náhradní péče rozdělený do 3 hlavních rezortů, mezi které patří (Bubleová, 2011):

- a) **Ministerstvo práce a sociálních věcí** (dále jen MPSV), které utváří legislativu o sociálních službách a sociálně-právní ochraně dětí (právní, metodická, koncepční, kontrolní), koordinuje náhradní rodinnou péči¹
- b) **Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy** (dále jen MŠMT), které spravuje zařízení ústavní péče o děti od 3-18 let (případně 26 let), prevence a proškolení pracovníků OSPOD (odchod z ústavního zařízení)²
- c) **Ministerstva zdravotnictví** (dále jen MZ), které dohlíží na péči o děti do tří let věku, zdravotní služby (péče), prevence násilí na dětech, rizikové chování

Jako další bychom mohli uvést:

- d) **Ministerstvo vnitra** (dále jen MV), které řeší prevenci kriminality, sociálně patologické jevy mládeže v rodině, trestní činnost dětí /trestní činnost páchaní na dětech
- e) **Ministerstvo spravedlnosti** (dále jen MS), opatrovnická zařízení a soudnictví ve věcech mládeže

---

¹ <https://www.mpsv.cz/web/cz/cinnost-mpsv-v-oblasti-socialne-pravni-ochrany-deti>

² <https://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne>

- f) **Ministerstvo pro místní rozvoj**, které řeší zejména zajištění bydlení (po odchodu z péče)

Rozdělení kompetencí mezi jednotlivé rezorty může občas způsobit roztříštěnost a nepřehlednost v systému ochrany a péče o ohrožené děti. Proto je v poslední době snaha prosazovat přehlednější a přijatelnější kroky pro zlepšení spolupráce a zkvalitnění mezirezortní spolupráce.

Dalšími účastníky v systému náhradní péče jsou krajské úřady, obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností (spadá sem oddělení sociálně-právní ochrany dětí) a Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí. Hlavní činností těchto samosprávných úřadů je příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči (dále jen NRP), zařazování žadatelů do evidence, zprostředkování NRP, poradny pro rodinu nebo krizová zařízení pro děti.³

Nesmím ani opomenout zapojení neziskových organizací, které zaměřují svou činnost ve prospěch dětí a zabývají se náhradní péčí. Mezi jejich hlavní činnosti patří vyhledávání, příprava a poradenství pro NRP nebo provoz krizových zařízení pro děti a také provoz domů na půl cesty. Jako příklad bych uvedla např. Středisko náhradní rodinné péče, Dobrá rodina o.p.s., Sdružení pěstounských rodin a mnoho dalších.

Pro práci s ohroženými dětmi se setkáváme i s pojmem „sanace rodiny“, která je aktuálně vnímána jako důležitá, avšak málo aplikovaná. *„Jedná se o soubor opatření sociálně -právní ochrany, sociálních služeb a dalších opatření a programů, jejichž cílem je předcházet, zmírnit nebo eliminovat kauzality ohrožení rodiny a poskytovat tak rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodinného systému.“* (Bechyňová, 2011, str.18)

Sanační práce s rodinou by tak měla probíhat ještě před odebráním dítěte z rodiny a ne až poté v krizové situaci. Sanace se zaměřuje na různé cíle v různých etapách vývoje problému rodiny. Jak uvádí dále Bechyňová (2011, str.21-22) sanace se zaměřuje jak na formální, tak i obsahové stránky rodiny. Mezi formální stránky bychom zařadili například sociální a praktické zázemí rodiny – jejich finanční situaci, péči o domácnost, bytové podmínky a spolupráci s institucemi. To vše bývá často obsahem sociálního šetření. Později se začínají řešit i obsahové stránky rodičovství - vztahy dětí a rodičů, jejich potřeby, rodinné tradice, výchovné postupy apod. Předpokladem pro úspěšnou sanaci rodiny je osobnost a

---

³ Dle § 4 odst. 1 ZSPOD (Zákon č. 359/1999 Sb.)

profesní kompetence sanačního pracovníka, která se zakládá na úspěšné komunikaci. (Dubowitz, 2000)

Jestliže poskytnutí základních pomocných služeb nefunguje a vyskytne se situace, kdy rodina selhává ve svých základních funkcích či není schopna všechny své funkce plnit (zvláště pak funkci emocionální a funkci sociálně-výchovnou), může být dítě natolik vystaveno negativním vývojovým podmínkám, že je nutné v jeho zájmu přistoupit k jeho umístění mimo vlastní rodinu. (Bubleová, 2011, str. 35)

Podle občanského zákoníku⁴ (zákon č.89/2012 Sb., část 2, díl 4, §971, odst.1-2): *„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.“* Prvním pravidlem při rozhodování soudu o umístění dítěte mimo rodinu je zájem dítěte. Druhým pravidlem je pak povinností soudu nejprve zkoumat, zda nelze výchovu dítěte zajistit náhradní rodinnou péčí - zejména v případě pěstounské péče, která má vždy ze zákona přednost před ústavní výchovou. (zákon č.89/2012 Sb. § 958, odts.2)

V praxi se používá sice pojem náhradní péče/výchova, ale v legislativním ukotvení u nás neexistuje. Často se tak říká sdružení náhradní rodinné péče a náhradní výchovné péče.

Když se podíváme i do odborné literatury, jako například do slovníku sociální práce, který používá termín „náhradní výchovná péče,“ tzv substitute care. *„ V ČR se tímto termínem rozumí formy náhradní rodiny u dětí bez vlastního funkčního rodinného zázemí, tj. kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, ústavy sociální péče, pečovatelské rodiny (kde patří i „rodiny“ pečovatelek v SOS dětských vesničkách) , osvojitelské rodiny, svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodičů (či prarodičů nebo jiných příbuzných) a poručenství. Náhradní výchovná péče má tedy dvě formy -ústavní a rodinnou“.* (Matoušek, 2003, str.115-116).

Pro lepší objasnění tyto formy péče definujeme podle Matějčka (1999, str. 31) na:

---

⁴ Dříve to byl zákon o rodině zákon č. 94/1963 Sb., §41-46 , který byl zrušen a zařazen do nového občanského zákoníku.

- **Náhradní rodinná péče** (dále jen NRP) je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.
- **Náhradní výchovná péče** (dále jen NVP) je forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány ve vlastní rodině. Nejčastěji jde o péči ústavní (dále jen ÚP), v níž je dítě vychováváno až do své dospělosti.

1.1 Náhradní rodinná péče

Jak už jsme si uvedli výše v definici Matějčka (1999, str.31) je tato forma péče pokusem o co největší přiblížení „přirozeného prostředí“ pro dítě, které je vychováváno „náhradními“ rodiči. V nejnovější literatuře bychom našli definici účelu náhradní rodinné péče, jak je to popsáno v knize Dobrý pěstoun (2018, str.20): *„je poskytnout těmto dětem přechodnou či dlouhodobou péči, která se co nejvíce podobá péči rodinné. Dává dětem možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí, které – na rozdíl od ústavní péče - má pozitivní vliv na jejich psychomotorický a psychický vývoj. Pokud je to možné, podporuje v maximální možné míře zachování vazby dítěte s původní biologickou rodinou.“*

Náhradní rodinná péče je upravena zákonem č.89/2012 Sb.(občanský zákoník) a je zde rozdělena do 5 forem:

- svěření dítěte do péče jiné osoby (§753 - §957)
- pěstounská péče/ pěstounská péče na přechodnou dobu (§958 - §970)
- poručenství (§928 - §942)
- osvojení (§794 - §854)

1.1.1 Osvojení

V praxi se můžeme setkávat běžněji s pojmem „adopce“, který je synonymem. Přesto v právních předpisech je používán pojem osvojení.

Psychologický slovník definuje osvojení jako „přijetí dítěte za vlastní adoptivními rodiči“. (Hartl a Hartlová, 2000)

Hlavním posláním osvojení je nahradit dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí. *„Při osvojení přijímají manžele (osvojitelé) či jednotlivci za vlastní opuštěné dítě a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem, tj, osvojeným dítětem a jeho původní rodinou osvojením zanikají.“* (Matějček,

2002, str.14) Osvojitel má vůči osvojenému dítěti rodičovskou ⁵ zodpovědnost, vyživovací povinnost, právní závazky a také nároky. (Nožířová, 2012) Souhlas rodičů s osvojením je nezbytný (s výjimkou situací podle §818 - §820 v OZ) a bývá zpravidla nejdříve 6 týdnů po narození dítěte.

1.1.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb. občanský zákoník (§ 958 -970) a v zákoně 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, dávky pěstounské péče) a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).

Podle nového občanského zákoníku (§958 - §970) je touto formou nazvána péče o dítě v takovém případě, kdy se o dítě stará jiná osoba než rodič, ale biologickým rodičům zůstávají zachována práva i povinnosti vůči dítěti. Pěstoun o dítě pečuje a zastupuje ho v běžných záležitostech. Za tuto péči mu náleží odměna. Je to druh státem garantované a kontrolované formy náhradní rodinné péče. Naopak oproti adopce je zajištěn i finančními příspěvky (dávky pěstounské péče). Vztah mezi dítětem a pěstounem je odlišnější než při osvojení - zejména z právního hlediska vztahů, ale také je o něco volnější a dočasný. Pěstoun je tedy v takové roli zastupitelem dítěte pro běžné věci, avšak o podstatnějších rozhodnutích je nutné informovat biologické rodiče dítěte. V neposlední řadě je povinností pěstouna umožňovat kontakt dítěte s rodinou a dalšími příbuznými, pokud není soudně rozhodnuto jinak. (Bubleová, 2014, str.8-9)

Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, který také stanovuje pěstounům jejich práva a povinnosti v péči, zejména pak podávat pravidelné zprávy o výkonu pěstounské péče. Tyto zprávy zprostředkovává často pracovník z doprovázející organizace, který musí chodit na pravidelné návštěvy a kontroly 1x za 2 měsíce a následně pak zpracovává zprávu pro OSPOD.

Pěstouni mají také povinnost do 30 dnů (od rozhodnutí soudu o svěřením do péče) najít si nějakou doprovázející organizaci, se kterou uzavírají tzv. „dohodu o výkonu pěstounské péče.“ Spolupráce s těmito doprovázejícími organizacemi je důležitá zejména z důvodu specifických potřeb dětí v náhradní rodinné péči. (Dobrý pěstoun, 2018) Doprovázející pracovníci pak navštěvují 1x za 2 měsíce rodinu a také posílají přehlednou zprávu pro

---

⁵ Definice podle nového občanského zákoníku (§ 794 - § 854 NOZ)

OSPOD. Dále pak i pracovníci OSPODu navštěvují rodinu 1x za 6 měsíců a sepisují zprávu pro soud. (zákon č. 359/1999 Sb.)

Tato možnost doprovázení je u nás poskytována pro pěstounskou péči, ale někteří by ji uvítali i pro osvojení, alespoň v začátcích. V České republice neexistují legislativně žádné možnosti doprovázení pro osvojitele, i když některé případy osvojení jsou také specifické.

Pěstounská péče bývá často rozdělována podle příbuznosti (zprostředkovaná, příbuzenská), počtu dětí (individuální, skupinová), nebo délky pobytu v pěstounské rodině (dlouhodobá, na přechodnou dobu/krátkodobá). (Pěstounství je profese, 2015)

Dlouhodobá pěstounská péče trvá zpravidla po dosažení zletilosti (u nás tj. 18 let), popřípadě do doby jejich soustavné přípravy na budoucí povolání (do 26 let). Přirozená rodičovská a vyživovací práva pořád zůstávají biologickým rodičům, zatímco pěstoun má vymezená svá práva a povinnosti. Jeho péče je také odměňována finančně v závislosti na počtu dětí ve své péči, jejich věku a zdravotnímu stavu. Mnoho dětí, zejména při dospívání, se často citově upoutává k pěstounům. Rádi se k nim vracejí a obracejí se na ně i v případech nouze.

Pěstounská péče na přechodnou dobu (dále jen PPPD) je u nás novější a vznikla po intenzivním volání všech pracovníků a pěstounů při hledání východiska pomoci dětem, které potřebují krátkodobou dočasnou pomoc.⁶ Bývá často nazývána profesionální péčí, na dobu určitou – tedy maximálně na dobu jednoho roku. (Pazlarová 2016, 153-154) Profesionální pěstouni jsou vedeni v evidenci osob, jako osoba vhodná vykonávat PPPD. Tito pěstouni musí být schopni okamžitě přijmout jakékoliv dítě v nouzi a postarat se o něho, než mu bude umožněno se vrátit do původní rodiny nebo mu bude zajištěna jiná vhodná forma náhradní rodinné péče. Je to tedy jakési dočasné umístění do podoby rodinné péče, než se jeho situace vyřeší. Největším zamyšleným účelem této formy péče mělo být nahrazení tzv. klokánků. Tam byla dítěti sice zajištěná péče, avšak jeden pracovník, tzv. „tety“, měly na starost více než jedno dítě a péče tak nebyla individuálně zaměřená. Na rozdíl tedy od pěstounské péče klasické /dlouhodobé nemohou odmítnout děti. Dalším rozdílem při přípravách je ještě povinnost místo klasických 48 vzdělávacích hodin (pro pěstouny klasické péče) navíc dalších 24 hodin. Celkem je to 72 vzdělávacích a přípravných hodin.

---

⁶ Po úpravách v roce 2006, avšak používat se začala až po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí v roce 2013.

1.1.3 Poručenství

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti či nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Poručník má tedy všechny povinnosti a práva jako rodič, stává se „zákonným zástupcem“ (např. na rozdíl od pěstouna, kde práva zůstávají biologickým rodičům). Nemá ale vyživovací povinnost. Práva a povinnosti vůči dítěti mu určuje soud, kterému se poručník zodpovídá a dokládá zprávy o péči. (Novotný, 2014, str. 172) Každé důležité rozhodnutí (kromě těch běžných) musí být schváleno soudem, ale není závislý na souhlasu biologických rodičů. Většinou se přednostně při volbě poručníka přihlíží k fyzické osobě a na doporučení rodičů, pokud by to nebylo v rozporu zájmu dítěte. Pokud ne, soud vybírá někoho z příbuzných nebo osob blízkých dítěti či jeho rodině. Pokud zde není ani tato možnost, soud může vybrat poručníka z evidence žadatelů o osvojení nebo pěstounskou péči, přičemž poručníky mohou být i manželé. Pokud by se nenašla ani takováto fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí. (zákon č.89/2002 Sb., §928 - §931)

Péče o dítě může i nemusí být osobní (dítě může být umístěno v ústavní či pěstounské péči). Jestliže poručník vykonává osobní péči o dítě, je na něho z hlediska vyplácení dávek nahlíženo jako na pěstouna a má také nárok na hmotné zabezpečení jako v pěstounské péči. (Novotný, 2014) Poručenství klasicky zaniká dosažením zletilosti dítěte, přičemž není třeba už žádného rozhodnutí soudu.

Stejně jako u předchozí pěstounské péče je poručník nucen uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče a spolupracovat s pracovníky OSPODu a klíčovými pracovníky doprovázející organizace.

1.1.4 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče - pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí. Při výběru vhodné osoby se upřednostňují příbuzní dítěte, ale může to být i někdo jiný, kdo je dítěti blízký. Tato osoba musí být schopná dítě vychovávat. Práva a povinnosti této „pečující osoby“ (jak je též nazývána) určuje soud. (Bubleová, 2011, str.42-43)

Tab. 1 Počet osob vykonávajících náhradní rodinnou péči

	Počet osob, které mají svěřeno alespoň jedno dítě do náhradní rodinné péče			Vztah k dítěti		
	ve sledovaném roce přibylo	ve sledovaném roce ubylo	celkem k 31. 12. sledovaného roku	prarodiče	jiný příbuzný	cizí
Pěstounská péče	1 746	1 287	11 618	6 547	1 858	3 213
Pěstounská péče na přechodnou dobu	269	200	825	3	0	822
Poručenství s osobní péčí poručníka	465	337	3 402	1 158	514	1 730
Péče jiné osoby	1 309	742	4 450	3 662	500	288

Zdroj: Roční výkaz o výkonu OSPOD (2019), MPSV

Pokud bychom se podívali na příbytek a úbytek osob vykonávajících NRP, mohli bychom největší rozdíl spatřit u péče jiné osoby, kde je to rozdíl téměř o polovinu. Z celkového počtu je u nás nejrozšířenější formou právě pěstounská péče, která se v posledních letech snaží upřednostňovat zejména před péčí ústavní. Ve vztahu k dítěti u nás převažovali minulý rok prarodiče v pěstounské péči oproti ostatním formám náhradní rodinné péče. Za zajímavé bychom také mohli zmínit rozdíly v počtu osob (ve vztahu k dítěti) všech forem péče mezi prarodiči a cizími lidmi. Tedy mezi péčí osob blízkých a péčí osob cizích (profesionální péče). U pěstounské péče prarodiče - cizí je téměř poloviční rozdíl, kdežto například u přechodné pěstounské péče je převažující péče cizích (profesionální).

Tab.2 Umisťování dětí do náhradní rodinné péče a rozhodování o poručenství dětí

	Počet dětí celkem	z toho děti						
		svěřené do péče příbuzných nebo blízkých osob	se zdravotním postižením	ve věku				
				0 - 2 let	3 - 5 let	6 - 9 let	10 - 14 let	
Ve sledovaném roce bylo svěřeno na základě rozhodnutí do	péče před osvojením	393	51	3	297	44	28	21
	osvojení	341	54	5	249	41	23	23
	péče jiné osoby	1 449	1 112	14	302	301	316	397
	předpěstounské péče	160	48	6	67	35	25	28
	pěstounské péče	1 722	1 161	48	342	399	407	469
	pěstounské péče na přechodnou dobu	703	10	16	527	103	44	21
Jmenování poručníka dítěti s osobní péčí poručníka ve sledovaném roce	420	197	21	106	74	90	109	

Zdroj: Roční výkaz o výkonu OSPOD (2019), MPSV

V této tabulce si můžeme všimnout situace za minulý rok 2019, která nám uvádí data ohledně umístění dětí do NRP. Podle těchto údajů můžeme vidět, že nejvíce dětí bylo umístěno do pěstounské péče a dále do péče jiné osoby, tedy často do péče příbuzných- jinak příbuzenské péče. Dále se pak můžeme podívat i na rozdělení podle věku dětí, kde je dětí do 2 let věku nejvíce z nich umísťováno do PPPD, což může být pochopitelné, jelikož se jedná o dočasnou péči o děti (maximálně 1 rok) a u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého trvalého řešení – buď jiné formy náhradní rodinné péče nebo návrat do původní rodiny. (Dobry pěstoun, 2018) Dříve tyto děti byly umísťovány do kojeneckých ústavů, ale dnes je snaha toto nahradit přechodnou pěstounskou péčí, která se prokazuje pro děti mnohem přijatelnější, jelikož i malé děti potřebují péči zaměřenou jedním/popřípadě dvěma pěstouny (manžele v PPPD) než jako tomu bylo v kojeneckých ústavech, kde se jedna sestra stará o více dětí najednou.⁷ Můžeme také vidět porovnání skrze všechny věkové kategorie u pěstounské péče a přechodné pěstounské péče. U pěstounské péče čísla vzrůstají, zatímco u přechodné klesají. To může mít souvislost s přecházením dětí právě z přechodné péče do dlouhodobé pěstounské péče.

1.2 Náhradní ústavní péče

Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává, není možné vhodně zvolit osvojení nebo pěstounskou péči. Je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí, zpravidla dočasně – některé kolektivní výchovné zařízení. Ať už to jsou zdravotnická zařízení – zvláštní dětská zařízení nebo různé dětské domovy v resortu školství. (Matějček, 1999)

Ústavní péče je tak „poslední“ možností při umísťování dítěte mimo svou biologickou rodinu. Opatření stanovuje orgán sociálně-právní ochrany dětí a schvaluje ho soud. V některých případech ale mohou děti odejít do ústavního zařízení po dohodě a se souhlasem zákonného zástupce. Výkon ústavní výchovy je tak upraven zákonem č.109/2002 Sb.

System ústavní péče (zákon č. 109/2002 Sb.) zahrnuje soubor několika školských zařízení, do kterých mohou být děti umístěny: Dětský domov, dětský domov se školou,

---

⁷ Dříve to bylo součástí vyhlášky č. 242/1991 Sb., *vyhláška ministerstva zdravotnictví České republiky o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi*, která byla zrušena k 1.4.2012.

diagnostický ústav, středisko výchovné péče a výchovný ústav. Každé z těchto zařízení má svůj specifický účel, pro který bylo zřízeno. Mají ale i společné cíle, a to zejména poskytnou vzdělávání a výchovu, pomáhat s navazováním a udržováním vztahu s lidmi z okolí dítěte, podporovat kladné stránky v osobnosti každého. Snaží se také zlepšovat jejich sebedůvěru.

1.2.1 Diagnostický ústav

V diagnostickém ústavu jsou umístěny děti s poruchami chování, kterým byla uložena předběžná ochranná nebo ústavní výchova⁸. Dítě může být do diagnostického ústavu umístěno i na žádost rodičů nebo jiných osob, které zodpovídají za jeho výchovu. (Matoušek, 2008, str.224)

Je to tedy pro dítě první instituce, se kterou se setkává na půdě ústavní péče a je pro něho institucí přechodnou. Doba umístění je max. 8 týdnů a je dodržován vymezený program, který vede odborný personál ve spolupráci s psychology nebo speciálními psychology. Pracovníci ústavu dítě komplexně vyšetří formou psychologických a pedagogických činností a na základě těchto výsledků se dítě dále umísťuje do vhodné formy péče. Nejčastěji se jedná o dětské domovy nebo dětské domovy se školou. (zákon č. 109/2002 Sb., §5, odst.1-12) Žufníček, Pacnerová (2012, str.119) dodávají, že při umísťování dítěte do stanoveného zařízení se s ním předává i návrh individuálního výchovného plánu dítěte.

1.2.2 Dětský domov

Dětské domovy jsou určeny pro děti od 3–18 let, v případě soustavné přípravy na povolání zde mohou setrvat až do 26 let. Služeb mohou také využít nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Činnost dětských domovů je upravena zákonem č. 109/2002 Sb, §12, odst. 1-3. Účelem je tak zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova (v opačných případech pro poruchové chování mají i své vzdělávání se školou-dětské domovy se školou kap.1.2.3).

---

⁸ Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*

Organizační uspořádání domova dle vyhlášky č. 438/2006 Sb.⁹ je členěno na tzv. „rodinky“ – rodinné skupiny, které tvoří často 6-8 osob různého věku a pohlaví. Působí zde hlavně pedagogičtí pracovníci, kteří naplňují sociální, výchovné a vzdělávací potřeby dětí. Předávají tzv. „správné“ vzorce chování v dobře fungující rodině, společně vytváří a starají se o svou domácnost, uklízí, pomáhají si navzájem s úkoly, komunikují a navazují nové vztahy s vrstevníky.

1.2.3 Dětský domov se školou

Účelem tohoto zařízení je zajistit péči o děti, kterým byla nařízena ústavní, ochranná nebo preventivně výchovná péče. Najdeme zde tedy často umístěvané děti s poruchami chování nebo s duševní poruchou, vyžadující ústavní léčebnou péči. Rozdílem oproti běžného dětského domova je to, že zde mohou být umístěny pouze děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky, což je u nás věk 15 let. Součástí zařízení je také škola, která umožňuje vzdělávání v rozsahu základní školy, praktické školy nebo školy speciální podle toho, jaké děti se v zařízení nacházejí.

1.2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav poskytuje péči dětem od 15 - 18/19 let se závažnými poruchami chování nebo s nařízenou ústavní či ochranou výchovou. (zákon č.109/2002 Sb., §14, odst.1) Hlavním úkolem výchovných ústavů je zmírňovat negativní projevy chování a předcházet vzniku nových, nezvladatelných projevů emocí. Vychovatelé se snaží podpořit kladné stránky osoby, naučit pozitivním pracovním i sociálním dovednostem a podporovat jejich rozvoj. Vedou klienty k samostatnosti a zodpovědnosti, aby se mohli pak úspěšně zapojit do fungování v běžné společnosti.¹⁰ Ukončení pobytu nastává při dosažení plnoletosti nebo na základě soudního rozhodnutí.

---

⁹ Vyhláška č. 438/2006 Sb., *kteřou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*

¹⁰ Zákon 109/2002 Sb., § 1, odst. 1 - 3

2 Ukončování péče a příprava na odchod do života

V této kapitole si popíšeme, co znamená ukončení péče, a jakými způsoby je realizováno v jednotlivých druzích náhradní rodinné, ale i ústavní péče. Jedním ze zásadních rozdílů je přípravná strategie na odchod z péče, která odlišuje ústavní péči od péče rodinné.

Pro mladé lidi opouštějící náhradní péči je vstup do samostatného života zásadním bodem v jejich životě. Je to období plné změn, které ovlivňují jejich myšlení a chování, které se pak odráží v další fázi socializace jedince do společnosti.

U mladých dospělých, kteří vyrůstají v zařízeních institucionální výchovy je situace v mnoha aspektech odlišná od situace mladých dospělých, opouštějících rodinu. Klíčový rozdíl je ve strategii plánování odchodu a přípravy na něj. (Běhounková, 2012) Ale také bych zde zmínila i možnost podporujícího vztahu (ať už z rodiny, pracovníků zařízení nebo třeba s porovnáním u pěstounské péče-pěstoun), který je v začátcích pro některé nejvíce motivující a dává jim tak jistotu podpory. V rodině se často mladí lidé připravují průběžně a neorganizovaně. Je to třeba ovlivněno ještě podporou rodiny a přípravou studia (do 26 let). Věk osamostatňování se tak často posouvá po plnoletosti a podle některých průzkumů je osamostatnění v průměru mezi 24-27 lety, u mužů je to spíše horní hranice. (Svobodová, 2007)

Spatřujeme také zásadní rozdíly při osamostatňování dospělých z náhradní rodinné péče (především tedy v pěstounské péči) a z ústavní péče (dětských domovů, výchovných ústavů), které si popíšeme v následujících podkapitolách.

2.1 Ukončení v pěstounské péči

Problematika spokojenosti a úspěšnosti dospělých, kteří vyrostli v pěstounské péči je u nás zpracovaná jen minimálně a okrajově v podobě různých výzkumů. V porovnání se západními zeměmi není tolik obvyklé, aby mladí lidé zůstávali po dovršení zletilosti v pěstounské rodině. Naopak, mnozí z nich péči opouští už těsně před dovršením zletilosti. Jedním z příkladů je Barth (1990), který zkoumal toto téma u dospělých v dlouhodobé pěstounské péči. Ve svých poznátcích uvádí, že ti, kteří odešli předčasně z pěstounské péče (před dovršením zletilosti – v průměru tedy 17,6 let) měli často problémy zejména s bydlením, studiem ale i různými kriminálními sklony. V pozdějším výzkumu, kde byli dospělí lidé v průměru věku 22,8 let přinesl zajímavé výsledky. Ti, kteří zůstávali v pěstounské péči kvůli opoře i po dosažení zletilosti „si vedli tak dobře, jako děti adoptované“ (Kerman, 2002, str.319) „České zkušenosti v souladu s citovaným výzkumem

ukazují, že má-li dítě v pěstounské rodině pevnou a jistou pozici, tak je psychicky odolnější a snadněji zvládne přechod do samostatného života. Pevnou oporu a zázemí v biologické rodině nelze u většiny dětí umístěných do pěstounské péče předpokládat.“ (Sobotková, 2013, str. 50)

Pěstounská péče může být ukončena několika způsoby. V nejčastějších případech je to dosažením dospělosti - zletilostí nebo rozhodnutím soudu o zrušení pěstounské péče. Dále to ale může být i odchodem z pěstounské péče na přechodnou dobu či z jiných důvodů, jako je např. úmrtí dítěte nebo pěstouna, osvojením dítěte v pěstounské péči nebo rozhodnutím o poručenství. (Pazlarová, 2016, str. 111) Popíšeme si tedy pro nás nejvýznamnější formu ukončení péče, a tou je dovršení dospělosti.

Tab. 3 Zánik PP, poručenství nebo svěření dítěte do péče jiné osoby

	Počet dětí k 31. 12.	z toho se zdravotním postižením	Zánik pěstounské péče, poručenství nebo svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče ve sledovaném roce						
			z toho dítě odešlo				nabytí plné svéprávnosti dítěte	jiným způsobem	celkem
			k rodičům	do jiné formy náhradní rodinné péče	do osvojení	do ústavních o zařízení nebo do ZDVOP			
Pěstounská péče	11 931	379	155	146	6	108	659	337	1 411
Pěstounská péče na přechodnou dobu	591	19	66	229	92	26	3	13	429
Poručenství s osobní péčí poručníka	3 136	229	5	20	3	20	221	57	326
Svěření dítěte do péče jiné osoby	4 637	69	188	276	38	41	189	139	871

Zdroj: Roční výkaz o výkonu OSPOD (2019), MPSV

V tabulce si můžeme všimnout přehledu zániku jednotlivých forem NRP ve výsledcích z předchozího roku.

2.1.1 Ukončení pěstounské péče zletilostí

Každým rokem u nás odchází z pěstounské péče okolo pěti set mladých lidí, kteří prožili část svého života v pěstounské péči a musí se při dosažení zletilosti rozhodnout, jak a kam budou dále směřovat. (Pazlarová, 2016).

Před ukončením péče se nejčastěji řeší situace dítěte, kde možnost návratu dítěte k rodině přetrvává v pěstounské rodině (např. z důvodu soustavné přípravy na povolání,) nebo

přípravě k samostatnosti. Nabytím zletilosti končí pěstounská péče (§970)¹¹ a i všechny povinnosti pěstounů vůči dítěti, avšak v některých případech přetrvává dobrý kontakt a pouto mezi nimi, zejména pokud šlo o dlouhodobou péči. Někteří dospívající se cítí v pěstounské rodině mnohem lépe než v biologické. Proto často setrvávají po domluvě s pěstounem ještě i nadále u něho. Mají tedy jistotu zázemí a podpory, kterou v této chvíli potřebují. Můžeme tedy říct, že příprava na odchod z péče zde náleží zejména pěstounovi a dospívajícímu, pokud jde o oblast každodenních činností (sebeobsluha, vaření, uklízení apod.) Ale ani pěstouni nemohou vystačit na všechny oblasti, ve kterých se musí odcházející dospělí orientovat, a tak potřebují občas pomoci formou různých programů podpory dílčích kompetencí dětí, jako jsou různé prázdninové pobyty. (Pazlarová, 2016)

Velkou roli při odcházení také sehrává očekávání mladých lidí. Můžeme se zaměřit na 2 skupiny – lidé s malým očekáváním a s velkým očekáváním. V jednom z výzkumů od Sulimani – Aidanové (2015) se poukazuje na to, že ti s vyššími očekáváním byli rok po odchodu z péče v řadě oblastí spokojenější (bydlení, vzdělávání, životní status) než ti s menším očekáváním. Bylo by proto potřebné už v průběhu péče posilovat jejich sebevědomí, samostatnost a podporu v budoucnost, která se pak pro ně může stát dobrou motivací. Dobře funguje i možnost kontaktů skrze pěstouny na další návazné služby pomoci, například v oblasti bydlení nebo zaměstnanosti.

Pokud tedy dobře fungovala pěstounská péče a přetrvává mezi nimi dobrý vztah a podpora po skončení péče, vedou si mladí dospělí docela dobře, alespoň podle terénních výzkumů. (Pazlarová, 2016) Můžeme se setkat i s případy, kdy po ukončení péče už podporující vztahy ze strany pěstounů nefungují. Důležitým faktorem by mělo být i rozvíjení vztahů ještě během péče i s dalšími nápomocnými organizacemi.

Mladí lidé po ukončení péče mají různé možnosti využití podpory běžných sociálních služeb, jako jsou dávky v hmotné nouzi, dávky státní sociální podpory nebo potřebnější službu do začátku a tou je doprovázení.¹² Doprovázení je u nás v ČR poskytováno v pěstounské péči, ale po ukončení péče už je jen málo organizací, které tuto službu nabízejí právě odcházejícím dětem z péče, kteří by ji ze začátku potřebovali využívat. Jedním z příkladů doprovázení mladých lidí je organizace Letní dům, která sídlí v Praze.

---

¹¹ Zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník, hlava III, díl 3, oddíl 2

¹² Zákon č. 111/2006 Sb., *zákon o pomoci v hmotné nouzi*

Zákon č. 117/1995 Sb., *zákon o státní sociální podpoře*

Je to právě období hned po ukončení péče a přechodem do společnosti, kdy se rozhodne o úspěšnosti zapojení se do společnosti a zabrání se tak tomu, že mladí dospělí se budou muset navrátit zpět do nějaké sociální služby či instituce. (Pazlarová, 2016)

2.2 Ukončení ústavní péče

Na rozdíl od dospívajících vyrůstajících v rodině musí klienti v náhradní výchovné péči, kteří při dosažení zletilosti (18 let) nestudují, svůj „domov“ opustit. Podle průzkumu¹³ provedeného Střediskem náhradní rodinné péče se téměř polovina (46%) vrací z ústavní péče zpět do původní rodiny, která se však o ně v minulosti nemohla postarat nebo je ohrožovala na zdraví. Z velké části (64%) je původní rodinné zázemí hodnoceno jako „problematické“, v 35% dokonce „velmi problematické“. (Kovařík a kol., 2004, str.134)

Klienti výchovných zařízení opouštějí často zařízení sociálně nepřipraveni, bez blízkých sociálních vztahů, izolováni a bez sociálních jistot nebo trvalého zázemí. (Prokop, 2015) V těchto konceptech se shodují i další autoři a výzkumy jako například v průzkumu Kovaříka (2004), kdy často mladí lidé opouštějící ústavní zařízení trpí nízkou sebedůvěrou nebo naopak abnormálně vysokým sebehodnocením.

„Po ukončení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy mají děti problémy s integrací do společnosti. V České republice je dosud velmi málo zařízení v podobě domů na půl cesty, které umožňují postupné osamostatňování mladých dospělých po ukončení ústavní nebo ochranné výchovy. Je prokázána souvislost ústavní výchovy s bezdomovectvím“ (Šotolová, 2003, str.22)

Pro každého mladého člověka, který prochází procesem osamostatnění je tato zkušenost novou a nejzásadnější výzvou v životě, která později prokáže, zda se úspěšně či neúspěšně zapojil do společnosti. Rozdílné startovací podmínky do života vytváří i rozdílné možnosti pro každého. Přestože naše společnost se snaží zajišťovat a prosazovat rovnost přístupu bez ohledu startovacích podmínek, pro mladé lidi opouštějící zařízení ústavní nebo i náhradní rodinné péče tyto podmínky nejsou zcela rovnocenné. Vývoj a možnosti pro zařazení těchto jedinců se odvíjí nejen v podmínkách přístupu, ale je třeba brát i ohled na vnější prostředí a minulost člověka. V této souvislosti jsou startovací podmínky pro mladé lidi odcházející například z dětských domovů mnohem odlišnější a někdy i limitující, proto je třeba se o ně více zajímat a usnadnit, podpořit je při vstupu do života. Pro systém sociálních služeb je to také reálnou skutečností, že právě mladí lidé opouštějící ústavní a

---

¹³ Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů

ochranné zařízení jsou potenciálními představiteli osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, jako je popsáno výše v citaci paní Šotolové.

Tab. 4 Děti umístěné v náhradní péči zařízení pro péči o děti

	Počet nově umístěných dětí ve sledovaném roce	Počet dětí, u nichž byla ve sledovaném roce ukončena ústavní výchova, ochranná výchova ochranné léčení ústavní nebo umístění v péči zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z důvodu							Počet dětí umístěných k 31. 12. sledovaného roku
		návratu dítěte do péče rodičů	předání dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých	umístění dítěte do náhradní rodinné péče jiných osob než příbuzných	uplynutí stanovené doby trvání	nařízení ústavní výchovy	zletilosti	jinak	
Děti s nařízenou ÚV umístěné v zařízení pro výkon ÚV	1 766	433	108	98	51	0	660	116	6 105
Děti s uloženou OV umístěné v zařízení pro výkon OV	48	2	0	0	0		23	1	90
Děti s uloženým ochranným léčením ústavním umístěné ve zdravotnickém zařízení pro výkon ochranného léčení	6	1	1	0		0	0	0	6
Děti s nařízeným výchovným opatřením podle § 13a ZSPOD umístěné v zařízení pro výkon ÚV nebo ve středisku výchovné péče	67	30	0	0	5	19		2	75
Děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu	582	128	51	32	4	178	4	30	236
Děti umístěné v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě žádosti zákonného zástupce, žádosti dítěte, žádosti OSPOD se souhlasem rodiče	1 270	732	98	48	22	163	5	49	287

Zdroj: Roční výkaz o výkonu OSPOD (2019), MPSV

V předchozí tabulce si můžeme představit, jak situace u nás vypadala z výsledků výkonu OSPODu z minulého roku 2019. Z výsledků si můžeme všimnout, že z ústavní výchovy u nás převažuje forma Děti s nařízenou ústavní výchovou umístěné v zařízení pro výkon ústavní výchovy. Celkový počet umístěných dětí ke konci roku byl 6105 dětí. To je o 185 dětí víc než v roce 2018 a o 252 oproti roku 2017. Co se týká ukončení této formy péče, v nadpoloviční většině - 660 mladých lidí zůstalo v péči až do ukončení zletilosti a 433 z nich se vrátilo do péče rodičů. Tímto se nám tedy potvrzují výsledky i předchozí hypotézy, že většina z nich zůstává v ústavní výchově až do zletilosti a menší procento se vrací zpět do své rodiny. Proto je důležité se zaměřit na tyto jedince a jejich přípravu v ústavních zařízeních k co nejlepšímu, potřebnému a dobře propracované systému přípravy na odchod mladých lidí a služeb následné péče.

2.2.1 Odcházení ze zařízení ústavní péče

Dle legislativního rámce (zákon č. 109/2002 Sb.) každá ústavní instituce musí vždy 6 měsíců (nejpozději 3 měsíce) před odchodem klienta informovat příslušný obecný úřad a umožnit jednání dítěte se sociálním kurátorem.¹⁴ Sociální kurátor je „*odborný pracovník státní sociální pomoci v ČR, který poskytuje kontinuální poradenskou a socioterapeutickou službu a pomoc při překonání obtížných životních situací.*“ (Matoušek, 2008). Sociální kurátor dostane oficiální dopis od sociální pracovnice klienta (oznámení o nadcházejícím propuštění klienta), ve kterém mu oznámí, že klientovi v dohledné době končí nařízená ústavní výchova. Kurátor pak provádí sociální šetření, přesněji tedy rozhovor s rodiči či zákonnými zástupci dítěte. Pak dochází k vyhodnocení, zda je možný návrat klienta do rodiny (jaké jsou bytové podmínky, zda má rodina zájem o návrat klienta a naopak, jestli se chce klient vrátit do rodiny). Pokud ale klient rodiče ani zákonné zástupce nemá, nebo není-li návrat do klientovy rodiny možný, sociální pracovník výchovného zařízení a kurátor pro děti a mládež osloví orgán sociálně -právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) v místě bydliště klienta a společně pak hledají možné řešení pro odchod klienta a zajištění bydlení. (zákon č.359/1999 Sb.)

Protože se při odchodu z ústavního zařízení klient stává/již je zletilým, přechází jeho spis a spolupráce ke kurátorovi pro dospělé, který ho pak provází při odchodu z výchovného zařízení a poskytuje mu podporu.

---

¹⁴ § 24 odst.1 písm. k) a j)

Někdy jsou klientovi zajištěny pobyty na zkoušku v zařízeních následné péče (více kap. 3)

Jednou z důležitých věcí při odchodu je finanční pomoc. Klienti mohou podle zákona 109/2002 Sb., §33 čerpat věcnou pomoc /jednorázový peněžitý příspěvek ve výši 15 000,- Kč při odchodu ze zařízení/. O výši a způsobu vyplacení rozhoduje ředitel daného zařízení. Tento příspěvek bývá předáván přímo klientovi, a to buď složením peněz na jeho účet nebo častěji jako vybavení pro základní potřeby (např. nábytek a základní vybavení bytu, složení za kauci na budoucí byt, stravovací lístky apod.) Forma a předání tohoto příspěvku při odchodu je trochu sporně řešená, jelikož na jednu stranu se snaží zabezpečit klientovi něco do budoucna (vybavení bytu, lístky, kauce -materiální pomoc) aby to hned neutratil ale zároveň jim to ubírá možnost vlastního rozhodnutí a uvážení, přestože už jsou dospělí.

Dále se také podle §33 dítěti (po nabytí zletilosti už mladému dospělému) ve spolupráci s orgánem OSPOD poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení, práce a také využití poradenské činnosti i po opuštění zařízení při řešení tíživých životních situací. V neposlední řadě také přichází na pomoc příspěvky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení, příspěvek na péči o nezaopatřené dítě¹⁵, invalidní důchod) nebo dávky hmotné nouze (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc.)

Procesu přípravy dětí na odchod z DD a jejich následné podpoře v České republice je věnována pozornost především zpracováním Standardů kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče v roce 2015. Jejich cílem je podpořit v praxi ty principy péče, které jsou pro vývoj dítěte, jeho potenciálu a bezpečí a také zvýšení šancí na jeho začlenění do společnosti a pro návrat do rodiny. (Pacnerová, 2015) Řeší tedy hlavně aktivity, které rozvíjí kompetence pro samostatný život dětí a podpůrné aktivity při odchodu z péče. Asi nejpodstatnější část standardů pro DD je část – průběh péče a návazné služby. Ta je rozdělena ještě na tři části, přičemž ta poslední „Ukončování péče“ je pro nás nejpodstatnější. Ukládá DD, aby měli písemně zpracované postupy ukončování péče a přípravy na samostatný život. To znamená přípravu zejména v oblastech vzdělávání, zaměstnání, ubytování, správa financí a možnosti finanční podpory (dávky), jednání s úřady, péče o zdraví, přístup ke zdravotním a sociálním službám.

Pro odcházející dítě se připraví v zařízení ústavní péče rozloučení, podpůrné kontaktní místa, kam se v případě nouze obrátit a samozřejmě přetrvávající nabídku podpory

---

¹⁵ §11 zák. č 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře který definuje pojem nezaopatřené dítě.

a pomoci DD, pokud ji dítě ještě bude potřebovat. Dá se tedy konstatovat, že toto nastavení standardů umožňuje jednotlivým DD si zvolit, vytvořit a rozvíjet vlastní přístup péče o děti, ale neobsahuje a neupřesňuje konkrétní výchovné metody a postupy ucelené pro všechny. Jako školská zařízení dle zákona č. 561/2004 Sb. připravují DD školní vzdělávací program, který obsahuje hlavní výchovné cíle, směřující k všestrannému rozvoji dítěte a jeho přípravě k samostatnému životu. Dětské domovy pak na základě tohoto vytváří programy rozvoje osobnosti.

Velká míra pomoci a celé přípravy tak závisí i na pracovnících domovů, celkovém legislativním procesu přípravy na vstup do života, která má u nás nějaký rámec, a v neposlední řadě spolupráce mezi zařízeními a poskytovateli sociálních služeb.

Jak dále zmiňuje Běhounková (2012) jsou pro dospělé opouštějící DD nejproblémovější 3 oblasti:

- Sociální nepřípravenost (hledání bydlení, zaměstnání, nesamostatnost při řešení životních situací – to vše se snaží řešit až programy a služby neziskových organizací)
- Ekonomická nesamostatnost (hledání bydlení, ale i možnosti, jak ho zaplatit)¹⁶
- Absence emocionální podpory (zároveň po odchodu nemá dítě ochranu před biologickou rodinou)¹⁷

---

¹⁶ Protože dětské domovy mají většinou dobré materiální zařízení, takže jsou děti vybaveny vším potřebným a pak při odchodu zjišťují, že vlastně nic moc do začátku nemají, a teprve tehdy zjišťují kolik třeba různé vybavení stojí.

¹⁷ Děti často přilnou k vychovatelům /pracovníkům v DD a při odchodu tak ztrácí jistou oporu, i když mnoho z nich udržují navzájem ještě kontakty v případech, že budou potřebovat radu. Dávají tak přednost jim než rodině, protože v mnoha případech vztahy s rodinou pro ně nejsou až takovou jistotou, a chtějí se vyhnout nějakým nepříjemnostem, které třeba ještě v rodině panují. Pokud rodina nemá vyřešené své spory a tzv. „normálně nefunguje“ i po návratu zletilého dítěte, může to pro něj znamenat snadnou ovlivnitelnost a zhoršení jeho situace při pokusu postavit se na nohy a vejít úspěšně do dospělého života.

3 Služby následné péče

Při stanovení typů služeb následné podpory a péče lze vycházet ze zákonů MŠMT a MPSV. Například v zákonu č. 109/2002 Sb., se setkáváme jen s formulací, která ukládá pracovníkům zařízení v případě požádání poskytovat poradenství mladým dospělým po opuštěné zařízení. Většina služeb tedy spadá pod zákon č.108/2006 Sb., o sociálních službách.

„Chybí nám tu tedy jakýsi propracovaný komplexní systém, který bude finančně podporovaný a státem garantovaný a bude tak překlenovat podporu a péči v zařízení a zároveň poskytovat oporu v samostatném životě a po jeho opuštění.“ (Běhouňková, 2012, str.166)

Jelikož nemáme u nás vyloženě zaměřený a definovaný systém následné péče, uvedeme si příklady různých sociálních služeb, neziskových organizací a jejich projektů či programů, kterých mohou mladí lidé po ukončení péče využít.

3.1 Odborné sociální poradenství

Odborné poradenství je součástí základních sociálních služeb a pomáhá při řešení nepříznivých sociálních situacích. Tam bychom mohli zařadit i ukončování péče a otázky s tím spojené, zejména v systému sociálních dávek a sociálních služeb, poskytujících ubytování, pracovní-právní vztahy, právní ochranu a další. Tyto služby jsou poskytovány v rámci odborného sociálního poradenství ve formě osobních konzultací, infolinek, internetových a občanských poraden.¹⁸ Příkladem může být OSPOD, Úřad práce nebo konkrétněji se zaměřením pro lidi odcházející z péče je to např. nezisková organizace Letní dům nebo Vteřina poté.

3.2 Služby zaměřené na bydlení

Mezi největší a první problémy při odchodu z péče patří jednoznačně nalezení nového domova. Někteří mladí lidé se vrací zpátky do rodiny, ale ti, kteří nemají kam jít, potřebují najít jiné dočasné řešení a podat tak pomocnou ruku. To, kam klient odejde, je prvním krokem, který ho může namotivovat a připravit k samostatnosti.

V případě, že klient nechce nebo nemůže zvolit návrat k rodině je řešena otázka bydlení využitím jiných služeb. My si je rozdělíme na sociální služby, služby sociální prevence a sociální bydlení.

---

¹⁸ Zákon č. 108/2006 Sb., §37, odst.1-4)

V České republice máme podle zákona o sociálních službách (zákon č.108/2006 Sb., §58) jedinou stanovenou službu sociální prevence, která je přímo určena právě osobám do 26 let po odchodu z ústavní péče a tou je dům na půl cesty. Dále pak může tato cílová skupina spadat a využívat služby sociální prevence, poskytující ubytování (azylové domy, noclehárny) nebo dále služby ubytoven a startovacích bytů. Jednotlivě si popíšeme tyto druhy ubytování, na co se zaměřují a jakou pomoc této cílové skupině nabízí.

a) Služby sociální prevence

• Dům na půl cesty

Dům na půl cesty se podle zákona o sociálních službách (§58 odst. 1-2) řadí do služeb sociální prevence¹⁹. *„Poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti: poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí. „*

Podle této definice tak může mít dům na půl cesty několik cílových skupin. Přestože se jedná o sociální službu spadající do správy pod MPSV je zpravidla poskytována obecně prospěšnou společností nebo jiným typem organizace z neziskového sektoru. Některé domy na půli cesty vznikají přímo v areálu např. dětských domovů a tím jsou lepší vazby mezi DD a domem na půl cesty (dále jen DPC) těsnější, než kdyby byli mimo areál ústavního zařízení. (Matoušek, 2008) Některé z dětských domovů si zakládají na spolupráci s DPC a výměnných pobytech na zkoušku pro dospívající, kteří se připravují na odchod z péče. Je to pro ně dobrá příležitost vyzkoušet si samostatné bydlení.

Bydlení se v DPC se poskytuje podle podmínek stanovených konkrétním zařízením na dobu jednoho roku, ale smlouvu lze prodloužit na žádost klienta a posouzení jeho stávající situace. Klient nejprve vede rozhovor s vedoucím pracovníkem zařízení, aby zjistili, zda

---

¹⁹ § 53 zák. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách. *„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby.“*

klient spadá do péče jejich zařízení. Potom je s ním sepsána smlouva, ve které se zavazuje dodržovat řád zařízení a podmínky smlouvy. V zařízení nebude požívat alkohol nebo jiné návykové látky, nebude se dopouštět násilí nebo trestné činnosti vůči ostatním klientům. V některých zařízeních nejsou ani povolené návštěvy mimo pracovní dobu (povolení) pracovníků zařízení. Přestože jsou tedy tyto klienti dospělí, mají částečně zařízené ubytování a musí dodržovat jistá pravidla této formy domácnosti, do které přicházejí. Měsíční nájem je stanovený ve smlouvě a každé zařízení DPC se může lišit stanovenou částkou za ubytování a služby. V průměru se ale pohybuje mezi 2,5 – 3,500 tisíci.²⁰

Během pobytu v zařízení má klient svého sociálního pracovníka, se kterým společně sestaví individuální plán. V něm si stanovují cíle, kterých by chtěl během pobytu v zařízení dosáhnout. Obvykle se stanovuje nějaký časový rámec (např. 6 týdnů / 1 měsíce), po jehož uplynutí se individuální plán zhodnotí, jestli byly cíle nějakým způsobem naplněny. V případě potřeby se pak plán upravuje.

Překážkou v působení těchto zařízení je fakt, že k poměru dětí, opouštějících každý rok zařízení ústavní nebo i pěstounské péče je nedostatečný počet domů na půl cesty a také jejich ubytovacích kapacit. Dle vyjádření některých pracovníků (viz. Kap.5) tohoto zařízení je také to, že by domy mohly být odděleny v působnosti cílových skupin (tedy zvlášť pro mladé lidi po ukončení péče, pro lidi závislé na návykových látkách nebo po výkonu trestu odnětí svobody), protože tak může docházet k možnosti vytvoření nežádoucích patologických jevů.

- **Azylové domy**

Jedná se o ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, které se ocitly v obtížné situaci a nejsou schopny svou situaci řešit. Podle zákona o sociálních službách²¹ § 57 odst. 1-2 poskytují stravu nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Azylové domy, ačkoliv nejsou primárně určeny pro mladé do 26 let po ukončení péče mohou být dočasným řešením, než si budou moct najít jinou vhodnou a dlouhodobější

---

²⁰ Podle vyhlášky 505/2006 Sb., *vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách* § 23, odst. 2 je maximální denní částka 130 Kč. Odvozená částka 2,5-3 000Kč je odvozena od průměru cen za ubytování ve dvou zařízeních DPC, kde byly vedeny rozhovory s klienty pro výzkumnou část práce. (Viz.kap.5)

²¹ Zákon č. 108/2006 Sb.

alternativu. Podobně jako v DPC si stanovují nějaký individuální plán s cíli, který se snaží naplňovat. Jejich pobyt v azylovém domě je také časově omezený na 1 rok (dle vyhlášky 505/2006 Sb., § 22, odst.1 b))

Dalším rozdílem a případným pozitivem může být to, že jsou azylové domy často rozděleny na domy pro ženy, pro muže, pro ženy nebo pro matky s dětmi. Jedná se také o komfortnější druh ubytování než např. noclehárny. Počítá se však s tím, že má klient nějaké zaměstnání, jelikož cena za ubytování a stravu je vyšší než v noclehárně. (Matoušek, 2008, str.30)

- **Noclehárny**

„Noclehárny poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:“

- *pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu*
- *poskytnutí ubytování“ (zákon č. 108/2006 SB., §63,odst.1-2)*

b) Další služby

- **Ubytovny**

Ubytovna je budova či bytový komplex pro hromadné ubytování osob na přechodnou dobu v dočasně provizorních podmínkách. Tento typ bydlení není úplně vhodný pro trvalé bydlení, z důvodu nízké vybavenosti místnosti, možnosti dělení se o společné prostory s cizími lidmi a ztráty soukromí. Avšak na rozdíl od azylových domů nebo domů na půl cesty zde klientům nikdo nenabízí sociální služby ani jiné rady.

- **Startovací byty**

Startovací bydlení je druh nájemního ubytování, které je poskytováno mladým lidem při jejich začátcích osamostatňování. Pokud mluvíme o startovacích bytech ve spojení s mladými lidmi z péče máme tak na mysli spojení s dětskými domovy. Některé dětské domovy ale i třeba domy na půl cesty mají ve spolupráci tzv. startovací byty. Někdy též tréninkové byty.

Většina zájemců o přidělení startovacího bytu musí splnit několik podmínek. Mezi ty hlavní patří především ukončené základní vzdělání a zaměstnání. Výběr jedinců, kteří splňují podmínky pro přidělení bytu je přísnější, protože zde musí (na rozdíl v případě domů na půl

cesty) prokázat větší schopnost samostatnosti a postarání se o sebe sama, protože většinou osobní či pracovně- právní záležitosti řeší sami.

Potom je s nimi sepsána smlouva, kde je podmínkou pro setrvání v bytě mít pracovní poměr, udržovat byt v pořádku a řádně platit nájem. Tato smlouva o pronájmu je uzavřena obvykle na 1 rok, ale po uplynutí lhůty může být prodloužena, pokud se neobjeví nový zájemce pro přidělení bytu.²²

Všechny byty jsou vybaveny základním nábytkem a standardními spotřebiči. Nájem se platí vždy předem přímo vedení dětského domova. Jako příklad si můžeme uvést např. DD Dolní Počernice, kde funguje tento systém se startovacími byty úspěšně.²³

3.3 Finanční pomoc

Zvládnout finance je jedním z důležitých aspektů při začátcích osamostatnění. Obtíže s hospodařením s penězi je v mnoha ohledech vyplývající ze zkušeností vlastních (pokud už měli nějakou práci/brigádu v období umístění v péči), nebo z absence podpory v této oblasti, která přichází po osamostatnění. Např. podle českého výzkumu (Pazlarová, Matoušek, Matoušek, 2012) bylo pro více než polovinu (57%) mladých lidí po odchodu z péče hlavním zdrojem příjmu zaměstnání. Pro 40% z nich to byly sociální dávky.

Jak už bylo zmíněno v kapitole 2, podkapitola odcházení z ústavní péče, náleží dospělým, kteří ukončí péči finanční dávky ve výši 15 000 Kč.²⁴ O výši částky rozhoduje ředitel instituce podle splnění podmínek a finančních možnostech zařízení. Tento příspěvek bývá předáván přímo klientovi, a to buď složením peněz na jeho účet nebo častěji jako vybavení pro základní potřeby (např. nábytek a základní vybavení bytu, složení za kauci na budoucí byt, stravovací lístky apod.

Naopak dospělí při ukončení pěstounské péče dostávají podle ZOSPOD § 47h jednorázový příspěvek ve výši 25 000 Kč.

V neposlední řadě také přichází na pomoc příspěvky státní sociální podpory (příspěvek na bydlení, příspěvek na péči-nezaopatřené dítě²⁵, invalidní důchod) nebo dávky hmotné nouze (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc).

---

²² https://drive.google.com/file/d/1F5rSnANkG2rxhzxLRgFqnLDqmI-lsl_-/view

²³ <https://www.domovpocernice.cz>

²⁴ Zákon č. 109/2002 Sb. §

²⁵ Za nezaopatřené dítě se považuje podle §11 zák. č 117/1995 Sb., zákon o státní sociální podpoře, Odst.1) dítě po skončení povinné školní docházky, a poté však do 26 .roku věku, jestliže: a)

3.4 Pomoc organizací, spolků a projektů

Určitou míru pomoci nabízí i různé neziskové organizace nebo různé projekty, zaměřené na pomoc lidem po ukončení péče, kteří potřebují nějakou finanční nebo i materiální pomoc. Jako příklad si uvedeme pár takovýchto organizací. Zvolila jsem si organizace, které mají sídlo a působnost především v Praze. Je to z toho důvodu, že je zde největší nabídka a koncentrace mladých dospělých z ústavní péče, a také proto, protože některé z těchto projektů byly zmíněny v rozhovorech (viz. Kap.5)

1) Spolu dětem

Je organizace založená nadací Terezy Maxové. V roce 2006 a v roce 2009 se stala samostatnou neziskovou organizací, která pomáhá dětem z dětských domovů se začátkem samostatného života. Projekt „*Postav se na vlastní nohy*“ pro děti z DD ve věku 15-20 let, nabízí 3 setkání, kde jsou probírány témata práce, bydlení, peníze, vztahy a plánování životních kroků. Součástí je pak i např. nácvik pracovních pohovorů.²⁶

2) Dejme dětem šanci o.p.s

Tato obecně prospěšná společnost pomáhá dětem a mladým lidem z dětských domovů na jejich cestě k samostatnosti. Hledá pro děti podporovatele, patrony, přátele, zaměstnavatele a dárce. Má několik projektů, kde se mohou lidé zapojit zejména finančními příspěvky nebo přímou účastí.

Mezi nejznámější patří projekt „*Najdi si mě*“. Cílem projektu je usnadnit co největšímu počtu dětí úspěšné začlenění do společnosti po jejich odchodu z DD ve formě doprovázení. Projekt je tedy zaměřen na děti staršího věku a mládež, kterým má projekt pomoci najít jejich „*PATRONA*“, který bude s dítětem v kontaktu. Ať už v písemném či osobním, Nejlépe už v době pobytu dítěte v domově, kdy mu tak bude nápomocen ve chvíli,

---

se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo b) se nemůže soustavně připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost pro nemoc nebo úraz, c) z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu je neschopno vykonávat soustavnou výdělečnou činnost. Odst.2) po skončení povinné školní docházky se do 18.roku věku považuje za nezaopatřené dítě i to, které je vedeno v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci. Odst.3) za nezaopatřené dítě nelze však považovat dítě, které je poživitelem invalidního důchodu z důchodového pojištění pro invaliditu třetího stupně.

²⁶ <https://www.spoludetem.cz>

kdy bude dítě opouštět dětský domov a v počátku jeho samostatného života.²⁷ Jde tedy o navázání sociálních vztahů i mimo dětský domov a možnost poznat fungování a mezilidské vztahy i v běžných rodinách.

Posledním je také projekt „*Pomoz mi do života*“. Ten je zaměřen na usnadnění startu do života pro mladé lidi z DD kvůli jejich odchodu při dosažení plnoletosti nebo po dokončení studia. Jako jeden z mála se zaměřuje na stipendijní podporu při studiu a přípravě na budoucí povolání. Skládá se z 3 částí: **Stipendijní program** (jde o úhradu nákladů spojených se studiem), **Startovací balíčky** (materiální pomoc při odchodu z DD) a **Pomoc v začátku samostatného života** (pomoc při hledání samostatného ubytování, zaměstnání apod.)²⁸

3) Múzy dětem

Spolek Múzy dětem v rámci České republiky spolupracuje s více než 70 dětskými domovy, dětskými domovy se školou a diagnostickými ústavy ze všech krajů. V posledních letech zaměřuje svou oblast na projekty, které pomohou dětem ústavních zařízení pro jejich integraci do společnosti, doprovodné akce, navázání vztahu i mimo domov a přípravu k odchodu.²⁹

Jedním z hlavních projektů je Projekt „**Patron**“. Na vzniku tohoto projektu se podílela partnerská organizace Liga otevřených mužů (LOM). Tento projekt se zaměřuje na podporování schopnosti mladých mužů, vyrůstajících v zařízení náhradní výchovy ve věku 17-21 let začlenit se do společnosti, včetně získání a udržení si zaměstnání. Patroni vytváří mladým mužům často chybějící model pozitivního mužského vzoru. Předávají jim tak své zkušenosti a jsou jim oporou při vstupu do běžného života. Tento projekt vznikl v reakci na nízké procento počtu mužů vychovatelů v ústavních zařízeních. Setkávání patronů a mladých mužů má i své pravidla a dochází k němu přibližně 1x měsíčně po dobu min. 2 let, pokud setkání adolescent nebude chtít ukončit.³⁰

Myslím si, že tento nápad projektu, jako podpora a vzor pro mladé muže, vyrůstající v ústavní péči, je skvělým příkladem. Mnohým často schází otcovský /mužský vzor,

²⁷ <https://www.dejmedetemsanci.cz/4/projekty/44/najdi-si-me.html>

²⁸ <https://www.dejmedetemsanci.cz/4/projekty/58/pomoz-mi-do-zivota.html>

²⁹ <http://www.muzydetem.cz/onas/>

³⁰ <https://ipatron.cz/o-projektu/>

zejména pokud v zařízení není dostatek vychovatelů, a proto je třeba vidět i pohled jiných vzorových mužů, kteří jsou mimo jejich zařízení a budou jim oporou.

Dalším z projektů je „*Život nanečisto*“ Cílem tohoto projektu je ulehčit dospívajícím v zařízení náhradní péče jejich přechod do samostatného života. Projekt je realizován formou víkendových kurzů, které jsou rozděleny do 3 modulů. Jsou určeny pro mládež ve věku 15-25 let a probíhají mimo ústavní prostředí. Po absolvování všech tří modulů pracují vychovatelé a lektori s mládeží další rok a jejich spolupráce se tak zakončuje čtvrtým modulem. Prvním modulem je téma domácnosti, kdy kurz funguje motivačně, skupina se setkává s novými situacemi a emocemi, pracují s tématem domácnosti, odpovědnosti a fungováním ve společnosti. Druhým modulem je téma práce a vše s ní související. Zde probíhá zkoušení si role zaměstnance nanečisto, absolvování pohovorů, získání pracovní zkušenosti, fiktivní mzdu. Ve třetím modulu se řeší téma „*odchodu z DD a co dál????*“ Podle potřeb účastníků se zabývají nabídkou sítě služeb po opuštění DD nebo postupů, jak se zachovat v obtížných situacích. Posiluje jejich schopnost se orientovat v sociální síti a požádat o odbornou pomoc. V posledním modulu, který je výběrový se probírají vztahy zejména rodinné a partnerské.

4) Letní dům

Posláním Letního domu je pomáhat dětem a mladým lidem vyrůstajícím v náhradní výchovné péči bez fungujícího rodinného zázemí, aby prožívali šťastné dětství a dospěli k samostatnému a plnohodnotnému životu.

Mezi jejich největší projekt patří „*Spolu o krok dále*“. Je to projekt, zaměřený na doprovázení mladých lidí z ústavní péče na cestě k samostatnosti. Nabízí sociální poradenství, pracovní poradenství, asistenci apod. Součástí tohoto projektu jsou:

- a) **Pobyty v tréninkovém bytě** – jsou nabízeny každý rok dětem ze spolupracujících dětských domovů ve věku 15-18 let. Během 5 víkendových pobytů v pronajatém bytě v centru Prahy za asistence sociálních pracovníků se učí mladí lidé orientaci ve městě, společně plánují rozpočet na víkend, nakupují, vaří, starají se o byt. Řeší se zejména praktickou formou témata, která budou muset řešit po odchodu z DD – jak hospodařit s penězi, jak hledat bydlení a práci a jak řešit životní těžkosti.³¹

---

³¹ <http://www.letnidum.cz/pobyty-v-treninkovem-byte>

- b) **Doprovázení a sociální poradenství** – cílovou skupinou jsou mladí lidé do 26 let, které čeká odchod z DD nebo už ho opustili. S klientem pracuje individuálně jeho průvodce – sociální pracovník, který s ním aktivně probírá a řeší aktuální životní témata. Doprovázení je terénní služba – pracovník tak může při řešení obtíží být dlouhodobou podporou a klienta často i fyzicky doprovázet.³²

5) **Dům otevřených možností (DOM)**

Je nevládní organizace působící v sociální oblasti. Usiluje o zlepšení situace lidí, ohrožených sociálním vyloučením, bezdomovectvím, chudobou či nerovnému přístupu. Poskytuje sociální služby a realizuje programy zaměřené na podporu mladých lidí, kteří mají nedostatečné nebo nevyhovující rodinné zázemí a vstupují do samostatného života ve společnosti. Hlavními cíli práce s klienty jsou – budování materiální a ekonomické samostatnosti, porozumění právům a povinnostem života ve společnosti, osvojení znalostí systému pomoci a podpory v rámci sociální sítě a jako posledním je poskytování socioterapie a psychoterapie. Tato organizace poskytuje 3 domy na půl cesty, odborné sociální poradenství, ubytování a také pro mladistvé ve věku 16-18 let po poskytnutí souhlasu zákonného zástupce (převážnou část tvoří dospívající z pěstounské péče, u kterých je vhodná forma ubytování mimo pěstounskou rodinu).³³

---

³² <http://www.letnidum.cz/doprovazeni>

³³ <https://dom-os.cz/sluzby/lano/>

Praktická část

4 Popis výzkumné části

V následující kapitole popisují svoji praktickou část práce, která se bude zaměřovat na kvalitativní výzkum v oblasti připravenosti mladých lidí po odchodu z péče. V dalších kapitolách jsou postupně popsány metody získávání dat, popis výzkumného vzorku, sběr dat, etické aspekty a následná analýza zpracovaných dat. V poslední části bude shrnutý závěr předchozí analytické části, který bude opatřený i mým komentářem a případným doporučením.

4.1 Stanovené cíle a výzkumné otázky

Cíl mého výzkumu se zaměřuje na připravenost mladých lidí po ukončení péče a jejich zvládnání v základních oblastech života. Mladí lidé ať už v pěstounské nebo ústavní péči jsou ve svých 18 letech postaveni před vstup do dospělého života, kde je od nich očekávána běžná integrace do společnosti. Někteří z nich mají plno očekávání od samostatného života a ukončení péče je pro ně „vysvobozením a možností žít svobodně.“ Musí se však potýkat s překážkami, které jim často padají před nohy. Abychom mohli lépe objasnit problematiku daného tématu a cíle, zaměříme otázky směrem k mladým lidem, ale také k sociálním pracovníkům, kteří s touto cílovou skupinou pracují. Lépe tak porozumíme závěrům, které se budou opírat o pohled z obou stran.

Výzkumná otázka, která navazuje na výzkumný cíl práce zní: **Jaká je připravenost mladých lidí po odchodu z náhradní péče?**

V rámci této hlavní výzkumné otázky jsem si vytvořila další dvě podotázky, kde první z nich bude specifikovat připravenost dětí ohledně bydlení, práce, sociálních vztahů a finanční gramotnosti. Rozdělení do těchto oblastí jsem zvolila z toho důvodu, že jsou to nejčastější okruhy života, na které se dospívající lidé připravují a jsou i obsahem přípravy ve Standardech kvality péče o děti (viz. Kapitola 2.2.1).³⁴ Druhá podotázka se zaměřuje na pohled připravenosti mladých lidí z pohledu sociálních pracovníků.

---

³⁴ Standardy kvality péče o děti ze školských zařízení (2015)

HVO: Jaká je připravenost mladých lidí po odchodu z náhradní péče?

Otázka č.1: Jak jsou mladí lidé připraveni ze svého pohledu v základních životních oblastech?

- Jak jsou připraveni v oblasti práce?
- Jak jsou připraveni v oblasti bydlení?
- Jak jsou připraveni v oblasti finanční gramotnosti?
- Jak jsou připraveni v oblasti sociálních vztahů a komunikaci se sociálními pracovníky?

Otázka č. 2: Jak je vnímána připravenost mladých lidí po ukončení péče z pohledu sociálních pracovníků?

4.2 Popis výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek byl zvolený metodou záměrného výběru. Tato metoda je nejrozšířenější metodou výběru, s jakou se při aplikaci kvalitativního přístupu setkáváme. Jak dále popisuje Miovský (2006) pracujeme s užším pojetím termínu, kdy za záměrný (účelový) výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je vybraná vlastnost či stav (např. příslušnost k určité skupině). Na základě stanoveného kritéria pak cíleně vyhledáváme jen ty jedince, kteří toto kritérium, nebo soubor kritérii splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.

Pro svůj výzkum jsem zvolila 6 respondentů z řad mladých lidí po ukončení péče a 3 sociální pracovníky z domu na půl cesty, kteří s touto cílovou skupinou lidí po ukončení péče pracují. Respondenti byli v průměru ve věku 18-24 let, i když většina převažovala nad 20 let. Co se týkalo druhu náhradní péče- 3 byli z pěstounské péče, 2 z ústavní péče a 1 respondent byl většinu života v pěstounské péči, ale pak jej přemístili v 17 letech na rok do dětského domova. Nejčastější věk odchodu z péče pak byl v 18 letech. Výzkumu se účastnili převážně muži, ale pro srovnání byly zastoupeny i ženy, i když v menší míře. (viz následující přehled v tabulkách)

Tabulka č. 5 Přehled výzkumného vzorku respondentů

	Aktuální věk	Druh náhradní péče	Délka pobytu v péči	Věk v době odchodu z péče	Délka rozhovoru	Pohlaví
Respondent 1	24 let	Ústavní péče (DD)	10 let	18 let	40 minut	Muž
Respondent 2	24 let	Pěstounská péče	6 let	22 let	20 minut	Žena
Respondent 3	20 let	Pěstounská péče i DD	Do 17 let v PP, 1 rok v DD	18 let	25 minut	Muž
Respondent 4	24 let	Ústavní péče (DD)	Nepamatuje si	18 let	25 minut	Muž
Respondent 5	18 let	Pěstounská péče	6 let	18 let	20 minut	Muž
Respondent 6	22 let	Pěstounská péče	4 roky	19 let	35 minut	Žena

Zdroj: Autorka 2020

Tabulka č. 6 Přehled výzkumného vzorku pracovníků

	Pohlaví	Pozice v zařízení	Délka působení v zařízení
Pracovník 1	Žena	Sociální pracovník v DPC	3 roky
Pracovník 2	Muž	Sociální pracovník a vedoucí služby DPC	9 let
Pracovník 3	Muž	Vedoucí služby DPC (sociální pracovník, metodik)	6 let

Zdroj: Autorka, 2020

4.3 Etické aspekty výzkumu

Na začátku nebo i na konci rozhovoru jsem respondentům poděkovala za jejich zúčastnění se a poskytnutí rozhovoru. Před samotným rozhovorem byli všichni respondenti seznámeni s informovaným souhlasem a požádáni o podpis. Každý z respondentů dostal jednu kopii podepsaného informovaného souhlasu. (viz příloha I). Informovaný souhlas obsahoval základní informace o ochraně údajů respondentů, tzn. o anonymizaci dat z rozhovoru – jména respondentů byly nahrazeny označením R1, R2, R3, R4, R5, R6. To stejné platilo i u rozhovorů s pracovníky, jen s označením P1, P2 a P3. Vysvětlila jsem jim, jakým způsobem budou rozhovory zpracovány dále a jak budu s informacemi nakládat.

Při realizaci výzkumného šetření musíme vždy brát v úvahu etickou rovinu výzkumu tak, aby byla vždy plně zachována anonymita. Jinými slovy to znamená, že nebudou zveřejněna žádná data, jež by umožnila čtenáři identifikovat účastníky výzkumu.

4.4 Výzkumná metoda

Pro praktickou část diplomové práce a zaměřené jejího cíle jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Důvodem byla skutečnost, že výzkum byl prováděn s menší skupinou respondentů a vzhledem k cíli mé práce bylo pro mě podstatným zjistit osobní zkušenosti a názory respondentů k dané problematice.

Kvalitativní výzkum nám předává mnoho informací o velmi malém počtu jedinců. Na rozdíl od testování hypotéz v kvantitativním výzkumu je cílem kvalitativního výzkumu vytváření nových hypotéz, nového porozumění a vytváření teorie. (Disman, 2011, str. 286)

Jak uvádí Straus a Corbinová (1999, str.11) kvalitativní metody nám pomohou porozumět tomu, co je podstatou jevu, o němž toho ještě moc nevíme. Mohou také být použity k získání nových názorů na jevy, o nichž už něco víme a můžou nám pomoci získat o jevu informace detailnější, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.

Kvalitativní výzkum také nabízí velkou flexibilitu. Existuje možnost střední cesty v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.“ (Hendl, 2008, str. 164)

Hendl (2008, str.50) dále uvádí i přednosti a nevýhody kvalitativního výzkumu. Mezi jeho přednosti patří podrobný popis a vhléd při zkoumání jedince či fenoménu, zkoumá tento fenomén v jeho přirozeném prostředí a umožňuje tak studovat procesy či navrhnout teorie. Opakem je to, že získané znalosti nemusí být zobecnitelné na populaci a do jiného prostředí,

stejně tak je těžké testovat hypotézy a teorie. Poslední nevýhodou je časté ovlivnění výsledků výzkumníkem a časová náročnost.

4.5 Technika a sběr dat

Mezi základní techniky sběru dat v kvalitativním výzkumu patří pozorování, rozhovor a analýza dokumentů. Pro účel svého výzkumu jsem si zvolila polostrukturovaný rozhovor, který patří sice mezi obtížnější, ale zároveň nejvýhodnější techniky pro získávání kvalitativních dat. Tato metoda získávání informací je vhodná pro určitou volnost, kterou tazateli umožňuje. Mezi výhody tedy patří především to, že dotazování není anonymního charakteru, tzn. že výzkumník může navázat se zkoumanou osobou bližší vtaž a má možnost určovat směr rozhovoru, jeho hloubku, dobu apod. Na rozdíl od dotazníků nehrozí problém s nízkou návratností dotazníků. Další výhodou je dobré porozumění v rozhovoru (doptání se, rozvedení něčeho v případě nejasností) a poměrně hloubkový popis případů, v rámci analýzy rozhovoru. (Hendl, 1997, str. 78) Naproti tomu však mezi nevýhody patří možné zkreslení nebo přehánění odpovědí respondentů, rozdíl mezi tím, co lidé říkají a dělají a v neposlední řadě i subjektem špatně pochopený kontext, ve kterém vznikají otázky výzkumníka. (1997, str.77)

Polostrukturovaný rozhovor má jádro rozhovoru, minimum témat a otázek, které musíme probrat. V místech, kde to rozhovor dovoluje se využívá přirozené a nenucené komunikaci a tím motivujeme respondenta k zájmu i v místech s vyšší mírou strukturace. (Mioviský, 2006, str.161)

Rozhovory s respondenty probíhaly v měsících červen a červenec 2020 v prostředí jejich domácnosti či pobytu v zařízení sociálních služeb. Po emailovém kontaktování zařízení sociálních služeb, případně přímo respondentů, jsme si domluvili společně termín pro uskutečnění rozhovoru.

Před začátkem rozhovoru jsem se seznámila s klienty, představila jsem jim svou práci a její téma, dále jsem je seznámila s účelem rozhovoru a se zacházením jejich zpracovaných odpovědí stejně jako údajů. Informovala jsem je také o souhlasu s nahráváním rozhovoru na mobil (diktafon) (viz. Příloha – informovaný souhlas). Délka rozhovorů se pohybovala mezi 20 - 40 minutami. Důvodem byla rozdílnost v ochotě komunikačních partnerů a někdy často jednoslovného odpovídání či jednoduchých vět.

Na rozhovory jsem si předem připravila základní témata a okruhy otázek, na které jsem se chtěla ptát, abych tak mohla zodpovědět stanovené výzkumné otázky.

První část otázek se zaměřovala na osobu respondenta, která sloužila k sestavení výzkumného vzorku, ale také prolomení bariéry a navození přátelské atmosféry. Dále jsem se zaměřila na druh náhradní péče, ve které vyrůstali, a jejich vzpomínky na přípravu k odchodu v době péče. Další nejpodstatnější částí byly otázky k oblastem práce, bydlení, finanční gramotnosti, sociálních vztahů a komunikací se sociálními pracovníky. Poslední část rozhovoru zahrnovala otázky k budoucnosti a také ke svému zpětnému zhodnocení přípravy k osamostatnění a případným názorům a návrhům změn.

Protože jednou z výzkumných podotázek bylo také vnímání připravenosti mladých lidí z pohledu pracovníků, použila jsem ještě druhý rozhovor přímo se sociálními pracovníky. Protože se většina rozhovorů s klienty odehrávala v zařízení domů na půl cesty, zvolila jsem si pracovníky těchto zařízení, jelikož se také zaměřují na práci s touto cílovou skupinou. Otázky rozhovoru se přibližovaly otázkám v rozhovoru s respondenty. S jakými znalostmi či neznalostmi k nim klienti často přicházejí, z jakých důvodů nejčastěji selhávají při pokusech o samostatnost. Jak vidí jejich znalost v oblastech zaměstnání, finanční gramotnosti apod. Na co se podle jejich zkušeností ještě více zaměřit nebo navrhnout nějaké změny. Vzor otázek z obou rozhovorů je přiložen k diplomové práci (viz. Přílohy)

4.6 Příprava, kódování a zobrazování dat

Pro zpracování dat získaných rozhovory přišla na řadu technika transkripce. Transkripce je proces převodu mluveného projevu z interview nebo skupinové diskuze do písemné podoby, mluvené projevy lze také převést do literární podoby, která zachová dialekt, nespisovná slova apod. (Hendl, 1997). Jedním z druhů transkripce, který jsem si zvolila, je doslovná transkripce. Jde o časově náročnou proceduru, důležitá místa lze zdůraznit podtrháváním, komentářem nebo srovnáváním jednotlivých míst textu. (1997, 130-140) Dále se přechází k samotnému kódování, jenž je operací rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci. V rámci kódování dat tohoto kvalitativního výzkumu byla použita technika otevřeného kódování. Jednotlivé významné odpovědi a pasáže, které se v rozhovorech shodovaly, byly po transkripci a vytištění označovány (metoda tužka papír - podtrhávání, zvýrazňování) shodnými barvami. Následně byly výsledky seskupeny do jednotlivých kategorií a oblastí, které mě nejvíce zaujaly, opakovaly se a byly důležité pro stanovení závěrů výzkumu.

4.7 Analýza výzkumných dat

4.7.1 Analýza rozhovoru s mladými lidmi

Po rozhovoru a transkripci jsem si kódovala odpovědi respondentů a následně hledala podobnosti či zajímavosti, které jsem pak znovu složila a rozdělila do těchto oblastí a kategorií. Odpovědi a jejich složení byly také uspořádány pro zodpovězení výzkumné otázky: **Jak jsou mladí lidé připraveni v základních životních oblastech (práce, bydlení, finanční gramotnost, sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky).**

- 1) Zkušenosti s PP či ÚP
- 2) Příprava v péči
- 3) Práce
  - Pracovní zkušenosti
  - Délka pracovní zkušenosti
  - Vzdělání, motivace, spokojenost
  - Hledání práce a jednání s úřady
- 4) Bydlení
  - Zkušenosti s bydlením
  - Materiální vybavení
- 5) Finanční gramotnost
  - Hospodaření s penězi
  - Využití sociálních dávek
- 6) Sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky
  - Vztahy s biologickou rodinou
  - Partnerské a kamarádské vztahy
  - Kontakt a zkušenosti se sociálními pracovníky a povědomí o neziskových organizacích
- 7) Plány do budoucna
- 8) Hodnocení svého průběhu přípravy k odchodu a osamostatnění se
  - Návrhy ke změnám a doporučení pro ostatní mladé lidi ukončující péči

1) Zkušenosti a zpětný názor na vyrůstání v péči

Na začátku rozhovorů jsem zjišťovala, v jakém druhu náhradní péče mladí lidé vyrůstali a jak s odstupem času hodnotí svůj pobyt v péči. 2 respondentky, které vyrůstaly v pěstounské péči byly velice spokojené. Pěstouni pro ně byly velice důležitými osobami v jejich životě, měly s nimi skvělý vztah a postupně je dívky začaly vnímat jako jejich rodiče, takže nahradili ty biologické.

(R2), „Vycházíme dobře doted, pěstouni jsou pro mě vlastně moji rodiče.“

(R6), „No ze začátku jsem byla dost nervózní, protože to byli pro mě cizí lidé, ale pak jsme se docela sblížili a teď už je mám jako rodiče. Byli mi oporou a snažili se pro mě udělat všechno, co mohli, abych se měla dobře. Nemůžu říct, že moje pěstounka by mi nahradila moji biologickou mámu, ale snaží se. Myslím, že to pro mě byla dobrá volba, protože kdybych tam zůstala jen v péči mého táty, tak bych dopadla mnohem hůř.“

Naopak jeden z respondentů, který vyrůstal nejprve v pěstounské péči a pak rok v dětském domově měl špatné zkušenosti.

(R3), „No, pěstounka pro mě byla spíš negativní zkušenost. Přišel jsem k cizím lidem a ta moje „náhradní“ rodina o mě neměla velký zájem. V podstatě jsem byl takový cizinec, co tam jen prošel. Dostal jsem spoustu špatných zkušeností a odnesl si i jisté následky, ale o tom nechci mluvit.“

Další tři respondenti se shodli na tom, že péče pro mě byla i nebyla dobrou zkušeností. Každý si z ní odnesl něco, avšak do života je to moc podle nich nepřipravilo. Jeden z respondentů měl i zajímavý názor a přehled o situaci umístění dětí do zařízení náhradní péče.

(R1), „Tady je spíš nastavený ten systém a koncept pro mladé lidi. Ten systém je špatný. Třeba si vezme v těch severských zemích třeba ve Finsku, tam mají úplně odlišný sociální systém a mnohem lepší. Tady u nás je to hrozně zastaralý. A co se týče třeba pohledu společnosti na děti z děčáku, tak si o nich vždycky hned myslí, že jsou to hrozní chudáci. Že mu nikdo nepomůže, nikdo mu nic nedá, maximálně vás tahají po doktorech a úřadech, kde dostaneme maximálně 3 000 na podporu, co to je pak za život? Já mít 3 000 za měsíc tak si jdu hodit laso, když z toho nemůže nikdo vyjít, sotva ten bezdomovec to využije na něco.“

2) Příprava v PP či ÚP

Jednou z otázek bylo také vzpomínání na přípravu v době péče, abychom tak mohli zhodnotit, zda v potřebné době mladí lidé měli dostatečný přístup k informacím a zkušenostem, které potřebovali. U pěstounské péče byla příprava k osamostatnění většinou v roli pěstounů, něco málo přispívaly i například doprovodné organizace, které spolupracují s pěstouny a dítětem. Angažovanost rodiny zde nebyla ani v jednom případě zmíněna, předpokladem by mohlo být i to, že skoro většina respondentů o návratu k rodině neuvažovala. Pěstouni tak měli veškerou přípravu na svých bedrech, avšak podle odpovědí respondentů si vedli dostatečně dobře.

(R6), „No tak my už jsme o tom mluvili s pěstounama asi od mojich 16 let. Hodně jsme řešili spíš teda jakože školu, co budu studovat a v čem pak budu pracovat. Dohodli jsme se, že mě budou rodiče podporovat při studiu, oni sami taky měli vysokou i když ekonomku. No a potom jsem bydlela u nich až do 19, protože když jsem šla na vysokou, tak jsem jela jinam a bydlela na koleji.“ Co se týkalo vyřizování po úradech a běžných záležitostech ohledně práce, bydlení, financí a podobně měli také probírat spolu, finanční gramotnost pak měla respondentka i jako přednášku ve škole. Druhá respondentka uvedla, že jí pěstounka hodně pomáhala hlavně hledat práci a bydlení, vysvětlovala finance a podobně už od 15 let.

Naopak u těch, kteří prošli ústavní výchovou a především dětským domovem, byla příprava v některých oblastech dostačující, ale v některých méně. Jeden z respondentů vzpomínal na to, že jim vysvětlovali dost základních věcí a měl možnost vyzkoušet si chvíli pobývat i ve cvičném bytě.

(R1), „Připravovali mě nějak od 15. Já už jsem tam měl svůj cvičný byt, takže jako jsme se učili, jak hospodařit s domácností, jak si vařit, uklízet a takové. Nic jsem za to neplatil, ale jako nakupoval jsem si. Dojížděl jsem ještě do té školy. Oni vás tam jako připravují na to, abyste měl práci, kam půjdete. Aby člověk uměl ty základy fungování v té domácnosti, ale úplně vás to nepřipraví. To jsou vždycky jen ty základy, zbytek si musíme pak sami prostě vyzkoušet a projít si tím. Oni vás vlastně nepřipravěj, oni vás vypustí a dělejte si co chcete. Pokud si necháte pomoci, abyste potom jak odejdete, abyste měl kde bydlet nebo nenecháte a budete na tom špatně.“ Při otázce na co dále konkrétněji se s nimi zaměřovali na přípravu v dětském domově to byla spíš hlavně práce. *(R1), „Tak hlavně práci, aby člověk se něco naučil, byl zručný a tak, ale jak říkám to vás nepřipraví, to prostě nejde.“*

Většina mladých lidí z dětských domovů také uvedla, že jim v domově při odchodu předali kontakt na pracovníka OSPOD a také nějaké neziskové organizace v jejich okolí.

Nikdo z respondentů už si nevybaví jejich názvy a ani neměli nikdy po odchodu potřebu je vyhledat.

3) Práce

Oblast práce spolu s finanční gramotností se staly nejvíce řešenými oblastmi práce, které byly součástí výzkumu. V oblasti práce si respondenti nevedli úplně nejhůře, ale ani nejlépe. Setkávali se často se zkušenostmi a překážkami, jako nedostatečné a malé platy, krátkodobost (většinou pouze 2-3 měsíce, často přes letní prázdniny) dokonce i rasismus. Proto jsem si tuto kategorii rozdělili ještě do dalších podkategorií či faktorů.

Pracovní zkušenosti

Všichni respondenti uvedli, že už měli nějakou pracovní zkušenost.

(R1), „No měl. Tak předtím jsem dělal v hotelu, to bylo asi 5 let. To jsem dělal kuchaře. Vzali mě hned po škole, protože jsem dokončil gastronomku. A potom hotelu jsem šel do Panasonic skladníka.“

(R2), „Byla jsem v OZ na brigádě, pak jsem pracovala i tady v Žamberku v babetě jako prodavačka a v různých restauracích ještě jako pomocná kuchařka“.

(R3), „Jo tak brigády třeba stavění pódia, roznos letáků, sklady. A práci jsem měl v auto Kelly, Albertu nebo v Lidlu jako skladník (většinou to bylo jen na 2-3 měsíce).“

(R4), „Už jsem měl předtím práci. Třeba v marketu jako pokladník, potahovač (automobilový průmysl), a taky jsem byl na ÚP vedený v evidenci a pořád vlastně jsem ještě.“

(R5), „Ne, už jsem předtím chodil na různé brigády. No dělal jsem v GLS a v pekárně.“

(R6), „Jako ještě jsem kdysi roznášela letáky, ...“

3 respondenti dokonce uvedli, že měli pracovní zkušenost už v době péče, a to zejména z toho důvodu, že si chtěli zkusit pracovat přes léto, nebo si vydělat na něco. (R6), „Tak sice naši (pěstouni) by mi peníze dali, ale já jsem si chtěla už něco vydělávat sama.“

(R5), „No abych si vydělal něco, měl nákou zkušenost pracovní.“

(R2), „No já jsem už chtěla nákou brigádu a pracovat. Vyzkoušet si to, mít náké peníze.“

(R6), „No ty letáky to jsem měla asi v 15, chtěla jsem si koupit skateboard. Tak jsem si řekla, že to zkusím a vydělám si na něj. Nakonec mi stejně ale přispívali naši půlku.“

Délka pracovní zkušenosti

Jako další mě také zajímaly předchozí pracovní zkušenosti a jak dlouho je měli. Při otázce, jak dlouho měli tyto brigády se nejčastěji objevovalo (R2), (R3), (R5) „asi 2 měsíce, přes prázdniny většinou“. (R6) „to bylo asi jen za 40 korun na hodinu a 1x týdně. Jenom přes prázdniny“

Můžeme si tedy všimnout, že i když se snažili si získat práci, z většiny důvodů to byly jen pracovní zkušenosti přes prázdniny. Zde bychom mohli hledat i různé teorie a otázky, proč pouze přes prázdniny, proč ne dlouhodoběji a co za tím asi stojí. U některých respondentů se objevovalo, že dostali i výpověď, nebo se jim práce pak nelíbila a nebyli s ní spokojeni hlavně finančně. U jedné z respondentek jsme se setkali při otázce hledání práce i s tématem rasismu. Při otázce zda uvažuje o hledání nějaké brigády či práce uvedla : (R2) „o brigádě nějaké lehčí, protože na smlouvu nemůžu, protože jsem romka.“ Když jsem se jí blíže zeptala, zda je tohle problémem, se kterým se setkává při hledání práce uvedla: (R2) „Jo jasně, skoro furt, každý má nakonec problém s tím, že jsem romka. Je to dost rasismus.“

Vzdělání, motivace a spokojenost

Důležitým pro mě také bylo, jak byli spokojeni s prací ať už předchozí nebo aktuální. Podle respondentů většina pracovních zkušeností byla docela příjemná a snadná, ale měla nízké finanční ohodnocení, proto často přetrvávala jen v období 2-3 měsíců. Skoro všichni respondenti uvedli, že by rádi pracovali v čemkoliv to půjde a chtěli by, aby to bylo na delší dobu. Zazněla také odpověď nespokojenosti s prací.

(R3) „ale aktuálně nemám na výběr. No nic jiného nevyšlo, nebo se neozvali, moc mě to nebaví, nechci to dělat navždycky.“

(R4) „Moc nejsem, nebaví mě to.“

(R5) „Brzké vstávání, a hrozně málo peněz, asi jen 45kč/hodinu.“

Když jsem zjišťovala aktuální situaci se spokojeností práce narazila jsem i většinou na informace, že nikdo z nich nedělal v oblasti svého nejvyššího dosaženého vzdělání. Většina mladých lidí měla vystudované střední školy odborné, ale kromě jedné respondentky nikdo nepracoval a asi ani nechce pracovat ve svém oboru. Jedna z respondentek (R6) studuje ještě na vysoké škole a dodělává si medicínu. Jinak měli ostatní často vystudovaného kuchaře, zedníka nebo ukončené učiliště s výučním listem. V některých výzkumech³⁵ je

---

³⁵ IPSOS (2015) Integrace dětí z dětských domovů do společnosti

uvedeno, že mladí lidé, vyrůstající zejména v ústavní péči mají často nižší vzdělání nebo odborné školy s výučním listem. Např. respondent 6 uvedl, že při výběru školy a povolání to řešili s pracovníkem v dětském domově. „*No trochu jsme to řešili s pracovníkem v tom děčáku.*“ Zvolili obor gastronomie -kuchař. Po škole dostal nabídku pracovat v kuchyni v hotelu, avšak později už v tomto oboru nechtěl dělat. Vybral si to jen kvůli naléhání pracovníka a společného výběru, aby měl alespoň něco. Ohledně oboru či druhu práce, v čem by chtěl v budoucnu pracovat nemá obavy. (R1), „*já jsem takový všeušel, dělám vše co mě nadchne.*“

Oblast vzdělávání a pozdější volby povolání je významným a důležitým tématem v životě každého. Proto by mu měla být věnována také větší pozornost, zejména pro děti vyrůstající v náhradní péči. Do zletilosti mají sice děti potřebnou oporu alespoň v pěstounech nebo ve vychovatelích v DD, ale po ukončení péče a opouštění zařízení si musí pomoci převážně sami. Někteří respondenti se cítí být s výběrem budoucího povolání spokojeni, jiní ne. S představou, co budou v budoucnu dělat za práci je to obtížnější. Což je u dětí v jejich věku pochopitelné.

(R2), „*Já mám pečovatelku a kuchařku. No tu pečovatelku to jsem chtěla, a tu kuchařku to mě mamka spíš donutila ať jdu, že se to líp uplatní. Tak jsem tam šla a zkusila to. S prací je mi jedno co budu dělat, ale chci něco na delší dobu.*“

(R4), „*Já se práce nebojím, vesměs je mi jedno, co budu dělat.*“

Další z respondentů, který má 18 let, ještě dokončuje studium na střední odborné škole, ale už si plánuje, že by se chtěl přidat k armádě. (R5), „*No teďka mi zbývá ještě poslední rok než skončím na učňáku. A pak je 3-měsíční výcvik a pak se rozděluje kam půjdeme.*“

(R6), „*Hodně jsme řešili spíš teda jakože školu, co budu studovat a v čem pak budu pracovat. Mě bavilo skoro všechno, hlavně teda biologie a chemie, takže jsem šla zdravotní lyceum a potom studovat medicínu, přesněji řečeno nakonec zubařku. Dohodli jsme se, že mě budou rodiče (pozn.autorky = pěstouni) podporovat při studiu, oni sami taky měli vysokou i když ekonomku.*“

„*Ještě mi chybí 2 roky do konce studia na Mgr. Ale mám k tomu i brigádu v obchodě jako pokladní. No tak je to prostě brigáda, rozhodně bych to nechtěla dělat do smrti, ale tak při studiu si něco přivydělat musím.*“

Hledání práce a jednání s úřady

Všichni respondenti byli seznámeni s tím, že pokud budou hledat práci, musí se evidovat na úřadu práce. Tyto informace získali od pěstounů i od vychovatelů v DD. U zkušeností respondentů s úřadem práce jsem narazila na rozporné zkušenosti s touto službou a povědomím a praktickými znalostmi ohledně práce a jednání s úřady. Někteří klienti se ještě ani nedostali moc do kontaktu s úřadem, a pokud ano, měli spíše negativní zkušenost.

(R4),, No tam jsem si byl vyřídit ten příspěvek a do evidence. No je to tam dost nepřehledné, někdy jsou ty ženské trochu nepříjemné, ale snaží se. “

(R5),, Trochu vím, ale neznám, jak to tam chodí a co všechno se tam dělá. Jenom co jsme mluvili až s pracovníci tady o tom vyřízení příspěvku. A že když jako nebudu mít tu práci, tak se tam musím jít zaevidovat, něco i kvůli pojištění, aby se mi neudělal na něm dluh a tak.

(R6),, Jinak vím, že nějaké dávky jsou jako. Že když třeba nebudu mít práci, tak musím na úřad a tam dostanu podporu, když splním ty podmínky. To mi mamka (pěstounka) jako už říkala. “

Naši respondenti tedy ví, že se musí jít při ztrátě práce registrovat na úřadu, Někteří ale neví o tom, že je to zejména i kvůli pojištění, jak třeba zmiňují v další části rozhovoru s pracovníky. (viz. Kap. 4.7.2)

Při hledání práce respondenti nejvíce využívali hledání na internetu, na vyvěšených inzerátech, osobní poptání na pobočce nebo přes známosti. Jediný respondent odpověděl, že využil doporučenek z úřadu práce (R2),, *anebo jsem třeba z úřadu práce dostala náké ty doporučenky. “*

Při dotazu, zda si práci hledají sami anebo s pomocí někoho se objevovaly odpovědi půl na půl. (R1),, *No většinou sám. Většinou jsem koukal na netu na náké inzeráty a nabídky, po známých a tak. ... já nepotřebuju úřad práce, všechno si vyhledám sám. Poptám se a koukám jinde sám. “*

(R2),, Většinou třeba tady pracovníci v domě na půl cesty mi pomáhali něco najít, většinou přes internetové stránky anebo jsem třeba z úřadu práce dostala náké ty doporučenky, anebo jsem se byla poptávat. “

(R3),, No většinou přes internet, nebo jsem obvolával různé personální agentury a tak. Často mi ale pomáhají pracovníci hlavně tady z domu na půl cesty.

(R4),, Ted' jsem to zkoušel přes pracovní agenturu. Jinak ty předchozí sám neb s pomocí pracovníka DPC (ale jinak vždy osobně sám). Oni mi pomůžou něco vyhledat a

vysvětlí mi něco k tomu čemu nerozumím třeba, ale pak už si tam volám jako já sám a zařizuju si to.“

(R5),, *Sám jsem si to hledal. Většinou přes internet.*“

(R6),, *No tu první ty letáky jsem viděla u nás v baráku nalepený inzerát a tuhle brigádu v obchodě měli zase u vstupu ceduli, že hledají výpomoc.*“

Z odpovědí respondentů tedy můžeme vyvodit, že ví, kde práci hledat, a také ví, kam se v případě pomoci nebo na koho obrátit. Ohledně zkušeností s úřadem práce a co vše souvisí s evidencí na úřadu, ale respondenti podstatnější informace nemají. Mnoho z nich se ani neevidovalo a pokud se zaevidovali, chtějí si, ale práci hledat raději sami. Využití úřadu pak spadá až pod využití systému dávek. To bude dále popsáno v kategorii finanční gramotnosti.

4) Bydlení

V oblasti bydlení jsou na tom klienti asi nejvíce v nejistotě, protože většina z nich nemá možnosti bydlení, jaké by si přáli. Při odchodu z péče se často řeší otázka bydlení, kam mladí lidé odejdou, ale více tomu předchází otázka práce. Zejména pro to, že se v častějších případech mladí lidé nevracejí do rodiny, ale hledají si jiné možnosti, jak se postavit samostatně na nohy. Situace s bydlením pro mladé lidi obecně jsou v situacích, kdy často nedosáhnout ze začátku na vlastní bydlení, či některé vysoké nájmy. Otázku bydlení tak nejčastěji řeší přechodné bydlení s kamarády, azylové domy, domy na půl cesty, ubytovny apod., jak jsme si uvedli v podkapitole 3.2 služby zaměřené na bydlení, v systému následné péče.

Jednou z výhod a prodloužení pobytu v péči po zletilosti je využití prodloužení pobytu ale pouze za účelem přípravy na budoucí povolání, tzn. dodělat si většinou střední školu (do 19 let), v některých případech, kdo se bude připravovat i ke studiu na vysoké škole může si pobyt prodloužit do 26 let při studiu.

Zkušenosti s bydlením

Ze zkušeností s bydlením z výpovědí respondentů si 5 z nich vyzkoušelo žít po ukončení péče samostatně. 2 z respondentek, které byly v pěstounské péči a zůstávaly do 19 let u pěstounů, aby si dodělaly školu. (R2),, *Pěstounka jako říkala, že je můžu ještě samozřejmě chvíli zůstat u nich, než si dokončím školu a pak jsem říkala, že chci jako náké*

bydlení už sama jinde.“ (R6),, No a potom jsem bydlela u nich až do 19, protože když jsem šla na vysokou, tak jsem jela jinam a bydlela na koleji.“

Zbytek respondentů vyzkoušel po ukončení péče bydlení s kamarády, vlastní bydlení v nájmu, bydlení v azylovém domě, bydlení na ulici (asi 3 měsíce).

(R1),, já už jsem jakože sám bydlel totiž, ... abych to tak shrnul, tak jsem byl po děcáku v tom druhým domově na půl cesty, pak jsem bydlel sám, pak jsem se dostal na tu ulici a myslel, že je to konec... bez ničeho. A pak ale za necelý měsíc jsem měl už peníze a pak zase byt. Ale nemohl jsem se spoléhat na ostatní lidi, že jsou milý a hodní. Musel jsem si všechno vydobít a obstarat sám.

Bohužel po různých neúspěších a špatných zkušenostech se sháněním bydlení 5 z 6 respondentů nyní aktuálně využívá pobytu a služeb Domů na půl cesty. Pouze 1 respondentka má své bydlení v nájmu, které si zvládá udržet. (R6),,: *Jo mám malou garsonku, na koleji se to moc nedalo vydržet. Mám svoje soukromí a klid a naštěstí ta cena nájmu je skoro podobná, jako na koleji.“ Často se také objevovala návratnost do domů na půl cesty nebo prodloužení pobytu o déle než rok, na který je služba nastavená .(viz.kapitola 3.2)*

(R2),, Já už jsem předtím bydlela jinde, ale pak jsem se tady vrátila. Vlastně tady v tom DPC jsem už podruhé.“ (R4),, Tak jsem v domě na půl cesty. A jsem tu cca 2 roky.“

O návratu k rodině většina klientů ani neuvažovala, převážně proto, že už neměli skoro žádný kontakt s rodinou nebo nebyly ani vhodné podmínky pro návrat k rodině. (R1),, *Ne ani ne, nebyly k tomu dobré podmínky a i trochu nezáměr ze strany rodiny, takže pak i nezáměr z mojí strany.“* Většina respondentů se tak připravovala na samostatné bydlení. Pouze jeden z respondentů si vyzkoušel pobyt ve cvičném bytě, který patřil dětskému domovu. (R1),, : *Připravovali mě nějak od 15. Já už jsem tam měl svůj cvičný byt, takže jako jsme se učili jak hospodařit s domácností, jak si vařit, uklízet a takové. Nic jsem za to neplatil, ale jako nakupoval jsem si. Dojížděl jsem ještě do té školy. Oni vás tam jako připravují na to, abyste měl práci, kam půjdete. Aby člověk uměl ty základy fungování v té domácnosti, ale úplně vás to nepřipraví.“*

Materiální vybavení

Jednou z otázek, která mě zajímala ohledně bydlení respondentů bylo vybavení jejich domácnosti. Pro děti z dětských domovů existuje mnoho projektů a programů, které jim třeba přispívají či darují některé věci. Například tzv. odchodné slouží k vybavení

domácnosti. Avšak mnoho mladých lidí toto odchodné použije třeba na něco jiného. Zajímalo mě tedy, zda mladí lidé mají nějaké své osobní věci, které si třeba sebou přenášejí z různých ubytování. Většina respondentů (kteří bydlí v zařízení dům na půl cesty) mají vybavené zařízení vším základním, co potřebují pro fungování a domácnost. Při otázce, jestli mají nějaké vybavení svoje vlastní, které si přinesli nebo koupili uvedli:

(R1), mám tam i pár svých věcí, co jsem si donesl ještě ze svého bydlení. “

(R2), Jinak povlečení, knížky, kytku to jsem si já vzala. “

(R3), Mého není nic. “

(R4), Jinak vybavení je většinou tady odsud, já mám jen pár svých osobních věcí. “

(R5) Já tu mám jen svoje oblečení, mobil ale jinak je všechno odsud. “

Kladou se nám zde otázky, proč tedy tito mladí lidé nemají nějaké své vybavení, které by si pak mohli vzít třeba od vlastního bydlení. Pokud si nějaké najdou, budou si ho muset od základu sami vybavit, což znamená možnosti různých půjček nebo většího našetřeného finančního obnosu. Dále bychom se mohli i zamyslet nad tím, zda pak mají mladí lidé představu i o finanční situaci a povědomí o tom, co kolik stojí za vybavení do domácnosti. V dětských domovech mají totiž často všechno vybavení, aby se měli dobře. Dům na půl cesty je také vybavený vším základním pro pobyt, ale je pak otázkou, jestli je tu nějaká motivace a povědomí k vlastní představě o bydlení a jeho materiální vybavenosti.

5) Finanční gramotnost

Dostáváme se k stěžejní oblasti připravenosti mladých lidí a nejčastějším nedostatkem znalostí. Většina respondentů má přibližnou představu o hospodaření s penězi. Avšak představa a realita se často rozchází opačným směrem. Jak už víme z předchozího tématu práce, většina klientů měla a má nyní nějakou práci, tzn. mají nějaké finanční příjmy. Zajímalo mě, jak umí hospodařit s penězi, pokud mají nějaké příjmy a výdaje, zda je to pro ně dostačující.

(R1), No tak docela jo, dá se z toho vyžít nějak v míře, ale jelikož chci více ta hledám ještě další cesty, abych byl prostě za vodou. “

(R2), Jo jasně. Tak od úřadu mi to docela pokryje bydlení. Jinak mám něco svého, co mi zbylo z brigád a zbytek platí přítel většinou. “

(R3), No pokud mám zatím stabilní příjem tak s penězi vystačím. Ono i tím přijatelným bydlením, je to dobré. Kdybych musel bydlet sám v náském bytě, tak by to bylo asi více za ty výdaje a už bych sotva vycházel. “

(R4),, *no příjem mám asi 8000 čistého, samozřejmě po odečtení těch splátek na exekuci. výdaje s tím za ubytko tady a něčím osobním je to asi kolem 4000,- Kč. Takže něco mi ještě zbyde. No vystačím si jen tak tak. Nemůžu moc rozhazovat“*

(R5),, *No to už je trochu obtížnější. No první výplatu jsem měl jen pár stovek, a to už mám pryč. Teď bych měl mít další už snad více z téhle výplaty. “*

(R6),, *No tak něco si vydělávám na té brigádě, je to tak akorát na ten nájem, jídlo a drobnosti. Jinak sem tam na nějaké výdaje navíc mi přispějou naši. A když jsem vlastně ukončila pěstounku v 18 tak jsem dostala peníze z úřadu, ale už jsou dávno pryč. Za to jsem si nakoupila věci pro sebe a ke studiu. Tak není to úplně žádný luxus, ale na vyžití to stačí. Já zas mám fakt super pěstouny, kteří mě mají rádi a vím, že by mi pomohli finančně, případně klidně i vymyslet něco v případě nouze. “*

Jak můžeme z výpovědí respondentů vidět, většina z nich vychází jen tak tak s financemi. K tématu financí a příjmu se také vztahovalo využití sociálních dávek.

(R2),, *No já dostávám z úřadu peníze, na živobytí 2490. “*

(R4),, *Mám vlastně ještě od úřadu práce doplatek na bydlení, který mi pomohli pracovníci tady v DPC vyřídit. “*

(R5),, *No teďka s pracovníci zkusíme zažádat o tu jednorázovou pomoc v hmotné nouzi. “*

Další otázkou zájmu bylo také to, zda si třeba respondenti šetří peníze na nějaké budoucí výdaje, jako je třeba bydlení, cestování, auto apod.

(R1),, *Ne tak něco mám z těch předchozích prací, ale já čekám na ten soud, to se ten chlap nedoplatí za to, co mi udělal. Takže je pěkně v loži a bude cálovat. Takže nebudu muset nikdy šetřit. “*

(R3),, *Jo, mám stavební spoření na bydlení. Chci si pořídit něco svého. “*

(R4),, *Spoření nemám, ale uvažuji o nějakém. Ale mám exekuci, takže první musím dořešit tohle. “*

(R5),, *Ne o tom jsem neuvažoval a ani bych neměl z čeho spořit prozatím. “*

Zajímalo mě také, jestli mají nějaké povědomí, zkušenosti třeba s nějakým vzdělávacím programem nebo přednáškou na téma finanční gramotnosti.

(R1),, *No, vím že jak jsem odcházel taky mi cosi říkali v děcák, že něký letní dům tam cosi dělají. A vím že tam nabízeli něký kurz finanční gramotnosti, ale nevím kdo to teď dělal. “*

Popřípadě, kdo jim nejvíce pomáhá s finančním hospodařením. U 2 respondentů jim nejvíce pomohli až pracovníci v DPC.

(R3),, *Toto zařízení mě velmi naučilo a skvěle připravilo do života a do sociálního žití. Jsem mnohem vzdělanější jak po finanční stránce, tak i v oblasti zaměstnání.*

(R5),, *Ale nedávno jsme probírali tady s pracovníci jakoby, co to je ten čistý příjem, kolik si mám nechat na ty výdaje, kolik bokem na útratu. Že mám nárok na nějakou dávku v pomoci a tak.*“

Většina respondentů má představu o tom, jak si spočítat výdaje a příjmy, kolik si dát bokem. Bohužel se to učí až za pochodu, protože někteří neměli třeba ani příjmy ani výdaje a bylo tak obtížnější s něčím hospodařit. Pouze 2 klienti zmínili, že se zúčastnili přednášky či kurzu o finanční gramotnosti (R6),, *Jinak ve škole jsme měli kdysi o finanční gramotnosti přednášku.*“ (R4),, *Ale jednou jsem byl akorát s pracovníci DPC na projektu „Začni správně“ to bylo o finanční gramotnosti. Jak vlastně hospodařit s penězma, co jsou smlouvy, jaké jsou právní úvazky a takové věci. To mi přišlo moc fajn a hodně mi to pomohlo se trochu orientovat.*“

6) Sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky

V poslední oblasti přípravy mladých lidí po odchodu patří sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky. Zaměříme se na sociální vztahy mladých lidí, kde budeme zjišťovat, zda mají ještě vztahy s biologickou rodinou a kdo všechno patří do jejich sociálního kruhu. U dětí z náhradní péče může docházet k traumatům ohledně sociálních vztahů. Například děti z dětských domovů mohou mít kolem sebe svou sociální skupinu v domově a malou skupinu i mimo domov. Někteří však bývají i například podle slov pracovníků v DPC (viz. 4.7.2) pouze v sociální bublině dětského domova nebo i domu na půl cesty a žádný sociální kontakt s okolím nemají. Často se i bojí otevřít se a navazovat vztahy s okolím.

Vztahy s biologickou rodinou

Většina respondentů při otázce kontaktu s biologickou rodinou uvedla, že není v kontaktu s biologickými rodiči. Nejčastějším důvodem byl nezájem z obou stran a špatné vztahy. Naopak s ostatními příbuznými (nejčastěji babička s dědou, sourozenci, bratřenci a sestřenice) v kontaktu zůstávají. Kontakt s rodinou je často v podobě různých návštěv o svátcích, oslavách nebo o telefonní komunikaci.

(R1),, *No jako v kontaktu jsme trochu. Máma říká, že mě má ráda, že můžu kdykoliv přijet. Ale je ještě nemocná, já jsem v pohodě. Ale nevím nejsme si takhle blízci. Pak mám ségru, ale tak je prostěřeká, protože vyrůstala u babičky s dědou. Moc mě nemusí, bo si myslí, že jsme po tátovi, což ale nejsem. Moc mě teda nemusí, ale pozdraví. Jinak synovec a babča s dědou mě mají rádi, semtam se vidíme, když k nim přijedu třeba 3x do roka. Jinak si voláme. S tátou moc už v kontaktu nejsem, aspoň ne tolik jako dříve, snažím se teď trochu to zlepšit s tou mámou. Ale je to takové, že oni sami nezavolají, většinou já, většinou tam taky jedu za nima spíše já než oni. Jako neříkám, že se tam nemám špatně, když za nima přijedu, rádi mě vidí, pokecáme, nabízí mi peníze, ale to jim říkám, že je nechci. Ale prostě není to úplně ideální. Vnímám to jako dobře i špatně. Není to perfektní, ale ani nejhorší. Musíme na to ještě všichni zapracovat.*“

(R2),, *S biologickou rodinou se nestýkám. Tam jenom jakoby s babčou a sestřenkama,, ale s mámou ne.*

(R3),, *S nikým z příbuzných nejsem v kontaktu. Nějak jsme ztratili kontakt, a máme velice špatný vztah doted.*“

(R4),, *No moc se už nestýkáme možná tak 1x za 3 roky, máme spíš takový neutrální vztah. Víme, že jsme a sem tam se sejdeme, ale není to tak, že by jsme se o sebe vyloženě zajímali.*“

(R5),, *No jenom jako to s mámou...ted' mi docela pomáhá. Často si voláme třeba, ale nescházíme se moc. S tátou vlastně vůbec, nebavíme se., ani se strejdou. A další příbuzné nemám.*

(R6),, *S tátou vůbec, nemluvíme spolu a ani to asi nikomu z nás nevadí. Já ho vidět nemusím, on se sám nikdy neozval. Jinak jsem měla ještě babičku od mamky, ale ta už umřela pár let zpátky. O jiných příbuzných bohužel nevím. Občas mě to mrzelo, že už nikoho jiného z rodiny nemám, ale myslím, že moji pěstouni a kamarádi mi to docela vynahradili.*“

Partnerské a kamarádské vztahy

Ohledně partnerských vztahů asi jen 2 respondenti uvedli, že mají momentálně partnera. Zbytek respondentů uvedl, že jsou sami a že chtějí být pro teď i sami, než si vyřeší své osobní věci a dají si život trochu do kupy. 1 respondentka uvedla, že se ani necítí dobře v partnerském vztahu, není si jistá takovým druhem vztahu a má obavy s navazováním důvěry. (R6),, *No s těma je to trochu obtížnější. Už jsem měla nějaké vztahy, ale většinou to*

bylo krátkodobé a nic vážného. Já moc takhle nejsem úplně ještě připravená asi na vážný vztah, a ani se moc necítím v tomhle.“

Ohledně kamarádských vztahů pak respondenti uvedli, že jich mají dost. Některé vztahy přetrvávají z dob v péči, ze školy, z domu na půl cesty, ale některé kamarády si našli i venku. Často s nimi tráví čas, pokud to jde, sportují, nakupují, hrají počítačové hry, sledují filmy a další.

Jednou z otázek při sociálních vztazích byla i otázka důvěry. Zeptala jsem se respondentů, kdo je pro ně nejdůležitější a nejdůvěryhodnější osobou, za kterou by šli pro pomoc. (Kdo je pro ně důležitější – kamarádi, rodina nebo pracovníci?) Odpovědi se pak odlišovaly i v závislostech na problémech, se kterými by potřebovali pomoc.

(R1),, *No jako ti kámoši pro mě jsou vlastně moje rodina blízka. Takže bych šel první asi za nima. Náké takové věci s téma úřadama, jak co vyřizovat nebo ohledně toho soudy, tak to bych šel tady za tím mojí pracovníkem v DPC.*“

(R2),, *No tak asi moje klíčová pracovnice tady, jinak ještě aj na mamku (pěstounka), ta mi taky vždycky pomáhá.*“

(R4),, *No tak s věcma ohledně bydlení a práce asi spíš na pracovníky, ale jinak nějaké osobní věci si řeším spíš sám. Občas jako kecáme s chlapama o nákych věcech, ale jinak ne.*“

(R5),, *No jenom jako to s mámou.*“

(R6),, *No jako asi jak v čem. Ono by záleželo na tom problému. Jako s nějakýma financema a tak asi bych šla za mámou spíš, ale třeba něco o milostném životě a vztazích spíš s holkama. Jakoby s mámou (pěstounka) jsme si blízke, ale až takhle osobní věci si spíš raději pokecám s holkama, hlavně s mojí nejlepší kámoškou.*“

Kontakt a zkušenosti se sociálními pracovníky a povědomí o neziskových organizacích

Každý z respondentů přišel do kontaktu se sociálním pracovníkem. Většinou respondenti uváděli pracovníky OSPODu, z doprovázejících organizací a z úřadu práce. Ale také z průběhu péče – vychovatelé a pracovníci v DD. Jeden respondent zmínil sociálního kurátora, ale to jen proto, že o něm jako ví. Nejčastější spolupráce tak byla s pracovníky zařízení domu na půl cesty. Respondenti popsali svůj názor a zhodnotili spolupráci s pracovníky DPC, která pro ně byla většinou pozitivní zkušeností.

(R1),, *No jako to asi nemůžu moc posoudit. Jako pracovníci tady v DPC jsou super, to je bez komentáře. Na úřadě jsem byl jednou, to nemůžu posoudit teda. Ale jednou třeba*

jsme měl v tom jiném DPC pracovníci, ale ta byla hrozná. Já mám ještě z města přiděleného sociálního pracovníka, neplete se mi do života, všechno si rozhoduju sám, ale mám ho jakoby na pohled. Když se něco stane, tak on dohlíží nad tím, jestli dělám tohle, nedělám tohle.“

(R2) Jo s pracovníkama mám dobrý vztahy.

(R3) Ze začátku cca půl roku to byl boj než jsem si zcela zvykl na ty pravidla a takové, orientovat se ve všem a tak. (pozn. autora – myšleno adaptace v zařízení dům na půl cesty) Ale aktuálně mám velice dobré vztahy. Toto zařízení mě velmi naučilo a skvěle připravilo do života a do sociálního žití. Jsem mnohem vzdělanější jak po finanční stránce, tak i v oblasti zaměstnání...zkrátka mě nasměrovali na lepší cestu.“

(R4),, Na ty v dětském domově si moc nepamatuju, asi byli docela v pohodě, ale ne že bych je chtěl vidět znova. Jinak s těma tady v DPC je to tak, že s některými pracovníky mám vztah lepší, s některými méně. Pomáhají mi s pracovními a úředními záležitostmi. Někdy i osobními, občas si i popovídáme.“

(R5),, Pracovníci jsou tady super a snaží se pomáhat. Ale jsem tu fakt krátce, takže to nejde tolik zhodnotit.“

Jednou z otázek bylo také povědomí či zkušenost s nějakou neziskovou organizací či projektem, zaměřeným na mladé lidi, odcházející z péče. Většina respondentů však uvedla, že o ničem neví nebo je neznají třeba ani osobně, jen o něčem slyšeli.

(R1),, No, vím že jak jsem odcházel taky mi cosi říkali v děcák, že náký letní dům tam cosi dělají. A vím že tam nabízeli náký kurz finanční gramotnosti, ale nevím kdo to teď dělal.

(R4),, Ale jednou jsem byl akorát s pracovníci DPC na projektu „Začni správně“ to bylo o finanční gramotnosti.“

(R6),, Něco pomoc mi do života nebo tak nějak“

7) Plány do budoucna

Doplňujícími otázkami pak byly i plány do budoucna, zejména ohledně bydlení a představy o práci. Ale také třeba o cestování, vzdělání, založení rodiny a podobně. Většina respondentů uvedla, že si chtějí najít trvalou a dobře placenou práci, pak si najít nebo našetřit na vlastní bydlení. Tyto možnosti pro ně byly prioritou. Pak přišly až na řadu další věci, jako cestování, auto, apod.

(R1),, Jasně, že jo. Počkám si na ten soud, tam dostanu ten balík peněz od toho týpka a pak si pořídím ten svůj byteček. No a pak něco s tou prací, možná i do toho zahraničí bych se podíval.“

(R2),, *No tak určitě nějaké jsou. To bydlení chceme společně, pak i rodinu. S prací je mi jedno co budu dělat, ale chci něco na delší dobu.*“

(R3),, *Jo, chci mít vlastní bydlení, přítelkyni, práci v oblasti fitness a výživy, to mě teď nejvíce zajímá. Pak asi rodinu. Chci si dodělat střední a naučit se jazyky – angličtinu a španělštinu. A taky chci hodně cestovat a poznávat svět.*“

(R6),, *No tak jako asi trochu zapracovat na těch vztazích, i když teď nic vážného nechci, tak jako později by bylo fajn někoho potkat. A děti no nevím, nikdy jsem nad tím až tolik nepřemýšlela. Já chci pak ještě cestovat hodně, to mě baví. Jo a taky se chci naučit anglicky pořádně*“

8) Hodnocení svého průběhu přípravy k odchodu a osamostatnění se

Poslední důležitou otázkou na respondenty byly zpětně zhodnotit jejich odchod z péče a jejich přípravu k osamostatnění po odchodu až do teď. Většina respondentů popsala, jak si prošla některými zkouškami a překážkami. (R1),, *Jo jasně že pár věcí jo, v některých věcech nejsem spokojený, ale to je jen o tom, že buď to člověk zvládne, nebo ne.*“ Někteří se setkali s velkou pomocí ze strany pěstounů (R2),, *Tak jako ono, jako každý kdo jde do té rodiny, tak každá ta rodina pěstounská to má všechno jinak. Ale já jsem fakt chytila super rodinu. Pomohli mi se vším v životě, se školou s penězma.*“

Někteří respondenti uvedli, že to ještě není ideální. Mají některé mezery ve znalostech a dovednostech, proto je třeba na nich ještě zapracovat.

(R3),, *Zatím jsem na dobré cestě, ale chce to ještě dost času*“

(R4),, *No z děcáku si moc nepamatuju na nic, co by mě připravillo. Po odchodu jsem si musel sám pomáhat, ale když jsem přišel tady do DPC, tak se mi dost věcí ujasnilo, jak co funguje a jak to hledat. Takže zatím to jde pomalu, ale asi si vedu celkem dobře.*“

(R6),, *No já jsem měla skvělou pěstounskou rodinu, takže mi hodně se vším pomáhali. Jako snažili se mi dopřát hodně věcí a podpory i teď. Ale zase jako nebyla jsem nějak rozmazlená, že bych vždycky dostala všechno. Aspoň doufám (smích). Snažím se fakt si obstarávat všechno sama. Naučili mě, jak se starat o domácnost, o sebe. Jak vycházet s penězi, to bylo tak jako napůl od pěstounů a napůl i z té školy. Ale jako ještě studuju, takže až opravdu začnu jen pořádně pracovat, tak to bude zase něco jiného. Takže by se snad dalo říct, že to zvládám docela dobře.*“

Návrhy ke změnám a doporučení pro ostatní mladé lidi, ukončující péči

Jako poslední u hodnocení svého odchodu z péče a přípravy k samostatnosti mě zajímalo, v čem zpětně respondenti spatřují nějaké negativa a zda mají nějaké nápady či návrhy změn. Poprosila jsem je také, zda by mohli ze svých zkušeností dát nějaké rady pro ostatní mladé lidi, kteří budou opouštět péči. Např, na co se zaměřit, co nepodceňovat. Většina z nich radila zaměřit se na finanční gramotnost, vyřizování po úřadech a hledání kontaktů ve společnosti.

(R1),, Tak asi hlavně zaměřit se na finance. Jak si vydělat peníze, náké poradenství aby věděli jak s tím hospodařit. Aby si hlavně nebrali půjčky a pak měli dluhy z toho. Nějaké poradenství a využít možnosti informací o bydlení. Sehnat si co nejvíce kontaktů, hodně je to o kontaktech. . Aby člověk uměl ty základy fungování v té domácnosti, ale úplně vás to nepřipraví. To jsou vždycky jen ty základy, zbytek si musíme pak sami prostě vyzkoušet a projít si tím.“

(R3),, Dávat si pozor na finance a udělat si rozpočet, to je skvělá věc. Nemít z ničeho strach něco udělat, protože nejhorší pocit je vědomí, že jsme měli šanci něco udělat, ale neudělali jsme to. A hlavně když to chceš vzdát, tak hlavně - vzpomeň proč si začal, protože když má někdo silné „proč?“ tak „jak?“ si cestu najde.

(R4),, Ne asi nemám, každý si tím musí projít.“

(R5),, No asi to s tou finanční gramotností nezní špatně. Jinak nevím, to je těžké tak říct.“

(R6),, No tak naučit se starat o tu domácnost, to asi dovede každý časem. Spíš bych řekla ty finance, ale i celkově jak to funguje v tom životě, ty úřady, jak fungují. Nebo práce, jaké máme smlouvy, že existuje hrubá a čistá mzda. To třeba hodně lidí nerozezná. Nebát se občas trochu riskovat ve vztazích i v životě. A pokud něco budete chtít a bude to aspoň trochu reálné, tak si za tím jít.“

4.7.2 Analýza rozhovoru se sociálními pracovníky

Při analýze transkripce rozhovoru se sociálními pracovníky, jsem se držela výzkumné podotázky č. 2 **Jak je vnímána připravenost mladých lidí po ukončení péče z pohledu sociálních pracovníků?** Po kódování transkripce rozhovorů jsem si jej rozdělila na několik oblastí. Odpovědi pracovníků jsou po anonymizované transkripci označeny jako P1, P2 a P3.

- 1) Cílová skupina klientů
  - Průměrný věk příchodu a forma náhradní péče
  - Délka pobytu v zařízení a důvody selhání v životě
- 2) Nejčastější nedostatky a neznalosti při příchodu
- 3) Hodnocení přípravy a znalostí mladých lidí v základních životních oblastech
  - Práce a bydlení
  - Finanční gramotnost
  - Sociální vztahy a komunikace s pracovníky
- 4) Zhodnocení systému přípravy v náhradní péči
- 5) Návrhy na změny, opatření a doporučení

1) Cílová skupina klientů

Zařízení dům na půl cesty je u nás jedinou službou sociální prevence³⁶, která je primárně určena pro mladé lidi po odchodu z péče. Dům na půl cesty bývá mnohdy zmiňován jako služba následné péče při odchodu z ústavního zařízení jako je dětský domov. Mnoho mladých lidí chce nejprve zkusit se postavit na vlastní nohy a řešit otázku bydlení jinými způsoby. Možnost odejít do DPC je sice výhodnou variantou pokud nemají zajištěné bydlení hned po ukončení péče, avšak pořád je to svazující možnost k jejich konečné volnosti. Mladí lidé jsou rádi, že opouštějí zařízení, i když mají třeba obavy o budoucnost, ale na druhou stranu už nechtějí být omezováni a smět se rozhodovat sami za sebe. Dům na půl cesty má svůj řád a pravidla, která pro ně mohou být omezující, a tak volí variantu DPC až v posledních případech, kdy už se dostanou do bezvýchodné a nečekané situace.

---

³⁶ Zákon 106/2008 Sb., zákon o sociálních službách

Průměrný věk příchodu a forma náhradní péče

Víme, že zařízení DPC má stanovenou podle zákona službu pro mladé lidi od 18-26 let. Zajímalo mě tedy, v kolika letech průměrně zde mladí lidé přicházejí, z jaké formy péče, a jak dlouho v průměru zde zůstanou.

Podle pracovníků vždy splňují rozpětí dané zákonem, avšak v průměru se dva z nich shodli, že zde chodí klienti nejčastěji (P1,P2), *ve 20, okolo 20 let.* “ Třetí pracovník uváděl rozpětí, *18-23 let.* “

P2., Měli jsme pár lidí, kteří přišli hned po odchodu z dětského domova, párkrát i z té pěstounky třeba půl roku po to ukončení, že oni pobývali ještě u pěstounů, nebo nějakých kamarádů. “

Mezi nejčastější formu náhradní péče, ze které k nim mladí lidé přicházejí uváděli: *P1., Za ty tři roky, co tu jsem tady přišli asi jen 2 lidi hned po ukončení péče, jedna holčička byla z pěstounské péče, ta se tu ale opakovaně vrací, a potom ještě jeden mladý kluk z dětského domova. Jinak z té ústavní asi dost.* “

P2., Fíhá no myslím, že poslední dobou to byly spíš lidi z ulice anebo z nefunkční rodiny. Přibývají hodně i ti z pěstounské rodiny, jak na úkor omezili ty dětské domovy a výchovnáky. Z výkonu trestu tady už taky nikdo dlouho nebyl. “

P3., Hodně z ústavní péče, takže z dětských domovů. Ale není to tak, že by sem přišli hned po ukončení péče, většinou se snaží sami žít, ale pak jim to nejde, takže jdou k nám třeba i přímo z ulice.

Víme totiž, že ačkoliv je DPC zaměřeno přímo na mladé lidi po ukončení péče, jeho cílová skupina je mnohem širší.

Délka pobytu v zařízení a důvody selhání v životě

Délka pobytu klientů se pak odvíjela od naplňování jejich individuálního plánu, který si na začátku s pracovníky stanovují a po (P1,P2) *„6 týdnech* nebo (P3), *1 měsíci uděláme zhodnocení a případné změny.*“ Většinou i když mají službu nastavenou na jeden rok, objevují se v poslední době mladí lidé, kteří se často vrací kvůli neúspěchu a nebo si prodlužují pobyt o další rok za jistých podmínek. *P2., Měli jsme tu v posledních pár letech*

asi 3 navrátilce. V jednom z případů to byla slečna, která bydlela po odchodu od nás s kamarádkou, ale měly nějaké neshody, takže ji od sebe vyhodila. Pak třeba klučina, který odjel do ciziny přes léto na sezónní práci, ale vůbec neřešil, že to bude mít jen dva měsíce a až to skončí, tak vlastně nemá kde bydlet, protože si nic nezařídil. Ale letos i minulý rok tady máme spíš ty delší pobyty i přes ten rok, protože jim hodně přibývali třeba dluhy. Pokud to šlo a sepsali jsme si nějakou další potřebnou spolupráci, šlo to prodloužit o více než ten rok.“

P3., *Většinou ten rok je akorát, ale máme tu i pár lidí, kteří už to mají prodloužené přes rok. Teď tady máme i výjimky 1-3 roky. Jsou to hlavně ti, kteří tady fungují v rámci domovního řádu a snaží se. Nebo když někdo ještě studuje, tak nemá smysl po roce mu ukončovat službu. Navíc jsme zjistili, že ten rok je tady hrozně málo a rychle to uteče.“*

2) Nejčastější nedostatky a neznalosti při příchodu

Jak už jsme si popsali u rozhovoru s respondenty (mladými lidmi po ukončení péče) převážná většina z nich uvedla za nejvíce problematické oblasti zejména finanční gramotnost a bydlení. Z pohledu sociálních pracovníků se můžeme podívat konkrétněji na oblasti, ve kterých mladí lidé chodí velice špatně vybaveni.

P1., *Většinou se první ptáme, jak jsou na tom finančně a s prací. Většinou přichází bez práce. A potom hlavně finanční gramotnost, tak dost pokulhává“ „A co je úplně nejčastější asi 90% z nich neví, že pokud nemají práci a nejsou v té evidenci na ÚP, tak jim vzniká dluh na zdravotním pojištění.“*

P2., *. Jakoby vším, co děláme je připravuje k té samostatnosti, ale třeba nejvíce teď řešíme hledání práce, hlavně její udržení a finanční hospodaření. Pak ještě někteří tady mají invalidní důchody, takže řešíme i úřady vyřizování dávek a podobně.*

P3., *No asi většinou je to podobné, hodně když přicházejí z těch různých ústavních a pečovatelských zařízení tak samozřejmě nerozumí ničemu. Základ jejich finanční gramotnosti asi bych řekl, že né nulový, ale velmi elementární.*

.... ale k tomu ještě i další věci jako komunikace s okolním světem, jsou jako dost nepřipravené v tomhle. Oni se prostě v těch 18 vypustí do světa a potom se můžou spoléhat jen sami na sebe, jak to zvládnou a často to končí selháním.

3) Hodnocení přípravy a znalostí mladých lidí v základních životních oblastech

Dalším zaměřením i pro srovnání výpovědi respondentů (tedy cílové skupiny) jsem se pracovníků ptala na to, jak hodnotí přípravu a znalosti mladých lidí v oblastech bydlení, práce, financí a vztahů.

Bydlení a práce

V oblasti bydlení už mají klienti často vlastní zkušenosti. *P1., No tak ohledně bydlení často přicházejí buď z jiných ubytoven, domů na půl cesty, nebo různých druhů spolubydlení. Občas někdo přišel i z vlastního bydlení, které ale bohužel nevyšlo.“*

P2., Tak to bydlení je taky součástí samozřejmě, ale v první řadě se spíš řeší ta práce a ten příjem, aby si pak mohli vůbec něco dovolit. Oni ví, jaké typy bydlení fungují a tak, že musí platit ten nájem, někde že bývá i ta kauce dopředu. Kdyby chtěli vlastní bydlení, tak si musí našetřit nebo půjčit. Ale neví třeba ani jaké jsou druhy půjček, na co jsou, že tam splácí i za to půjčení a když nesplácí tak budou mít dluhy.“ Mohli bychom tedy říct, že prioritně z výpovědi pracovníků ale i v předchozích výpovědích respondentů se bydlení nestaví do takové priority jako práce a finanční gramotnost. Což může být pochopitelné, jelikož na bydlení potřebujete příjmy z práce a umět z nimi zacházet je zase hospodaření s penězi.

Ohledně práce ještě uvádí *P3., No nejsou moc samostatní, třeba i při hledání práci neumí si sami vykomunikovat ten hovor, přípravy na pohovor vůbec nezvládají. To jejich sociální zařazení do běžného života je velmi oslabené. Vysvětlujeme často co je to hrubá a čistá mzda.“*

P1., Snažíme se jim pomáhat vyřizovat si ty základní oblasti jako je práce, jak to chodí v práci, že si musí platit to pojištění“

Finanční gramotnost

Největší kámen úrazu, na kterém se všichni shodli byla právě finanční gramotnost a její neznalost. *P2., Učíme je to, nemají ty znalosti. Radíme jim a pomáháme. V naší spolupracující organizaci, v rodinném centru mají i různé semináře ohledně práce a financí. Jinak jim vysvětlujeme, jak všechno chodí a probíhá, ale snažíme se je popostrkovat, aby si to už vyřizovali sami.“*

P1,, . A potom hlavně finanční gramotnost, ta dost pokulhává. No nějakou představu a obecné povědomí mají. Ví, že si musí nějak ty peníze hlídat, aby s tím vyšli.“

P3,, Takže třeba i ty finanční znalosti mě přijdou hrozně málo gramotný. Snažíme se s nimi řešit, jak dluhy splácet...nastavení si nějakého splátkového kalendáře.“

Sociální vztahy a komunikace s pracovníky

Poslední oblastí jsou vztahy zejména s rodinou a se sociálním okolím. Dva z pracovníků nezaznamenali nějaké výrazné ovlivnění a nepřipravenost mladých lidí v sociálních vztazích ani problémy při komunikaci mladých lidí (tedy klientů DPC) se sociálními pracovníky. Přesto poslední z pracovníků upozorňuje na to, že mnoho nedostatků v přípravě není založeno jen na materiální vybavenosti, praktických dovednostech či přípravě na práci a finanční gramotnosti. Podle něj je zásadním problémem i oblast vztahů a celkové narušené možnosti vazeb mladých lidí na okolní svět.

P3,, No a k tomu všemu musíte často přidat to, že jsou nějak poškození. Mají za sebou mnoho traumatických zkušeností, často nějaké zneužívání dětí třeba a plus jsou v pubertě, takže to je takový souběh ideální všech těchto věcí.

Myslím, že tím pobytem v dětském domově jsou v takovém jakoby skleníku sociálním, který je nenaučí komunikovat, jen se sobě rovnými, tetama a strejdama. Moc se nedostanou jinam, nemají možnost vytvořit si tu jinou sociální bublinu, než tu kterou znají. Stejně tak je tomu tady u nás, mají tady svoji bublinu, kde se všichni znají a baví v domě, ale venku už ty jiné sociální kontakty moc nemají. Jsou v podstatě naivní a nepřipravení na ten život a ta sociální bublina pak funguje v tom, že vlastně do 18 let je jim poskytována stejná péče, jako na začátku. Takže se o ně starají, dělají za ně většinu věcí, mají tam skoro všechno vybavení. Pak je jim 18 a ze dne na den to všechno končí. Kolikrát nám tady přijdou i v sobotu, protože ten den mají 18 a už je vypustili z domova.

Když se o Vás někdo takhle stará, je to taková opičí láska, že se o vás starají ve všem, abyste měli všechno možné, ale pak vás prostě bez ničeho vypustí ven a starejte se sami“.

4) Zhodnocení systému přípravy v náhradní péči

Podstatnou otázkou a tématem bylo také zhodnocení přípravy mladých lidí při odchodu z péče z pohledu pracovníků. Měli možnost se vyjádřit, jak hodnotí nastavený systém péče u nás a zpětně možnost přidat své postřehy a návrhy k vylepšení.

P1., No ten systém té přípravy na odchod se určitě za několik posledních let dost posunul a je lepší. U té pěstounské péče, je to hodně o těch pěstounech, jak si sednout s tím dítětem a většinou je na to docela dobře připravení, ale měli jsme tu hodně málo mladých lidí z pěstounky, abych to mohla zhodnotit. Naopak u těch dětských domovů je to hodně různých kurzů, projektů na podporu jak finančně, tak materiálně. Ale není to ještě úplně dostačující. Hodně z nich to ale jen vyslechne a pak vypustí a při 18tinách a opouštění domova, chtějí konečně vypadnout z toho zařízení a teprve zjišťují, co všechno si musí jak zařídit. Hodně informací o to vyřizování, co a jak, kde...a že nemůže žádat o tohle, pokud neudělal tohle neví.“

P2., Tím jsem určitě chtěl začít. Spatřuju hodně velký rozdíl v tom odcházení mladých oproti tomu, jak to bylo před deseti lety. Nevím, kde byl problém, že ty děcka tehdy odcházeli úplně nepřipravení. Ted'ka už ty projekty mají a učí se s finančním hospodařením, shánět si práci, myslím že i bydlení s nima řeší. Asi toho je hodně, nevím přesně ale je čím dál více takových projektů. Jak ted' i hodně těch dětských domovů rušili, tak se to snaží přehodit na tu pěstounku, takže si myslím, že uživatelů je méně“ Když jsem se jej ještě doplňující otázkou zeptala, jestli spatřuje i nějaké rozdíly v připravenosti lidí z PP nebo ÚP, záleželo to prý většinou na té individualitě a mentalitě toho mladého člověka. P2., Máme tady slečnu, která je z pěstounky. Měla úžasnou pěstounskou rodinu, kde věděla a viděla, jak funguje ta rodina, ale ty geny v ní tak pracují, protože je jiného etnika. Měli jsme tu oproti tomu třeba klučinu, který přišel z děčáku, životě neviděl svoje rodiče, ale měl mnohem větší povědomí, jak co funguje. Takže je to zase hodně o té individualitě a mentalitě toho člověka. Ale nějaké zásadní rozdíly v tom nevidím.“

P3., No dneska je to hodně řešeno i těmi různými firmami a projekty, že jako kašleme na naše děti, že děti z dětských domovů to mají nejtěžší a jsou chudáci, že nic nemají. Takže je zaopatřují i po té materiální stránce, darují jim co můžou, jezdí si na zájezdy, darují jim značkové oblečení, a všechno možné, ale to nenahradí to, co oni opravdu potřebují. A tím je hlavně nějaký ten důvěrný vztah, důvěrná láska s někým, koho můžou považovat za rodiče. Tak to tam z principu nemáte. Máte velký domov třeba 100 dětí, 10 pracovníku neboli těch tet a strýců, tak tam to prostě nejde. Na ten úkor kvantity, nemůže být ta kvalita a ten osobní růst. Proto se tam více zaměřují alespoň na ty materiální věci, takže čekají, že až je vypustí, tak tam na ně budou čekat lidi s těmi dary a peněžitými příspěvky. To je asi největší problém, co by se měl řešit.“

Jak si tedy můžeme všimnout těchto vypovědí pracovníků a porovnat je i výpověďmi respondentů, oblast materiální je u nich často řešena různými projekty a dárcovstvím, zejména u dětí z dětských domovů. Málo už se ale také řeší služby třeba poradenství a dlouhodobé podpory třeba jako doprovázení pro mladé lidi po péči, kterému se věnuje organizace Letní dům.

5) Návrhy na změny, opatření a doporučení

Na základě svých hodnocení a zkušeností jsem se ještě pracovníků zeptala, zda je napadají nějaké možnosti, jak zlepšit dosavadní systém přípravy mladých lidí nebo zda mají nějaké návrhy na změny či naopak upevnění podpory v některých oblastech.

P1,, . Já ale myslím, že nám chybí v poslední době nějaká služba, která je , ty lidi , že nejsou jakoby hendikepováni nebo je naplněná kapacita a zároveň kdyby měli jít sem, tak to moc nezvládají. Potřebovali by, abychom tu byli 24 hodin denně. Takže nějakou službu, co je jakoby mezi náma a tím chráněným bydlením... to tady tak často je, že ti lidé by potřebovali i dlouhodobější podporu, protože by tu jsme s nima jen ten rok, případně dva. Aby tam mohli být o něco déle.“

P2,, Já bych rozšířil cílovku domů na půl cesty, protože dneska v 26 letech lidi nejsou dospělí a určitě bych to udělal třeba do 30 let.

Pak bych ještě hodně rád zmínil, že mi tady spíš chybí jedna nějaká služba, která tu předtím nebyla potřeba, ale nyní by se hodila. A to je nějaký mezistupeň mezi domem na půl cesty a chráněným bydlením. To jsou často ty lidi, který my tady máme. Oni nejsou schopní v tuhle chvíli dodržovat domovní řád a podobně, my s nimi pracujeme, nechceme je vyhazovat. Ale prostě hygiena hrůza, pravidla hrůza, odpovědnost hrůza. Oni třeba nemají na ty opatrovníky a může se jim rozjet zase diagnóza a oni jakžtakž fungují, ale pak se to zase nějak jen zamedikuje. V chráněném bydlení nám je neberou, protože nejsou mentálně postiženi, to IQ mají nad nějakou mentální retardací, ale je tady pak ta propast mezitím. My jsme tu schopní jen krátkodobě jim pomoci a už býváme na hranici jejich možností a vystřelit je někam dále, je už průšvih. Takže spíš nějakou službu pro ty psychiatrické a dlouhodobější.“

P3,, Ono je to obtížné říct, jelikož jsem nepracoval ani v dětském domově nebo ústavu, takže je to jiný pohled zvenčí a nevím, jak přesně tam pracují s nimi. Kdybychom tady přivedli nějakého ředitele dětského domova, tak by nám to předchozí třeba vyvrátil jo, protože my opravdu nevíme, jak to tam chodí, my máme ten jiný pohled tady zvenčí. Nicméně

si myslím, že tam chybí nějaká kvalitní psychodiagnostika, protože se třeba hromadně napiše, že někdo trošičku zlobí, takže mu předepíšeme léky, aby nebyl agresivní, ale nepátrá se po těch příčinách, kterými by se to vyřešilo. Což si myslím, že je špatně. Ty děti v dětských domovech už by klidně mohly mít nějakou psychoterapii. A předešli bychom tak nějakým problémům, kdy oni do těch 18 brali léky, pak je po 18-ti nách převezou sem a po 14 dnech tady to nezvládají.

Trochu bych ještě apeloval k těm vzdělavatelům, měli jsme tu klučinu, který třeba přišel a měl rok a něco zpátky nějaké soudní řešení a on přišel a nevěděl vůbec co a jak. A kdyby už to tam s nimi řešili dříve, tak on nemusel mít vůbec takový dluh, jaký má teď.“

4.8 Závěr výzkumného šetření

V souladu s cílem mého výzkumu jsem prostřednictvím analýzy rozhovorů hledala odpovědi na výzkumnou otázku, kterou jsem si stanovila v úvodu praktické části. Hlavní výzkumná otázka byla ještě rozdělena na dvě další – připravenost z pohledu mladých lidí a připravenost z pohledu sociálních pracovníků.

4.8.1 Shrnutí závěru analýzy rozhovorů s respondenty

U první analýzy rozhovorů s respondenty jsem se snažila najít odpovědi pro první výzkumnou otázku - „*Jak jsou mladí lidé ze svého pohledu připraveni v základních životních oblastech?*“

V oblasti práce si respondenti nevedli úplně nejhůř ale ani nejlépe. Pozitivním byla zejména pracovní zkušenost všech respondentů a jejich odhodlání a motivace pracovat. Všichni respondenti už měli nějaké brigády, někteří dokonce už v období náhradní péče. Důvodem, proč začali pracovat byla nejčastěji chuť k práci a potřeba si vydělat nějaké peníze. Respondenti měli představy, jak a co práce obnáší, jak si co zařizovat, kde práci hledat, případně kam se obrátit o pomoc s hledáním. **Problémy však způsobovalo často udržení si práce.** 3 z respondentů uvedli, že měli brigády většinou na 2-3 měsíce, jen přes léto. Pouze jeden z nich dělal 5 let pomocníka v kuchyni po škole. **Zhodnocení připravenosti bychom tedy mohli nazvat jako dostačující.** Avšak se zaměřením na některé aspekty, které ovlivňovali třeba dlouhodobější udržení práce nebo zlepšení kontaktů s úřadem práce. Jak uvedli respondenti v tématu hledání práce a jednání s úřady, všechny základní informace dostali i při ukončení péče ale často jich nevyužili a nedostali

se s nimi do kontaktu. Pouze 3 respondenti se byli evidovat na úřadu práce. Využití úřadu se pak zmiňuje pouze s vyřizováním sociálních dávek.

V oblasti bydlení je těžké posoudit, jaká je jejich připravenost. Mladí lidé se po odchodu z péče snažili většinou využít vlastních sil a pomoci kamarádům k zajištění a fungování nějaké formy bydlení. 5 z 6 si vyzkoušelo žít po ukončení péče samostatně. A všech 5 z 6 nakonec využilo služeb domu na půl cesty, někteří i víckrát. Myslím si, že problém nebyl hlavně v tom, že by neměli dostatek informací, jaké máme formy bydlení, že musí mít někde kauci předem apod., ale spíš v dostupnosti bydlení a často i spojením s krátkodobým finančním příjmem a špatným hospodařením s penězi. Aktuálně většina klientů má nějakou brigádu, ale začínali s ní třeba nedávno, takže jejich finanční příjmy nestačí na pokrytí nějakého bydlení. Převážná většina z nich zmínila, že by si chtěli našetřit peníze a pořídit si vlastní byt či dům. **Pro zhodnocení připravenosti v oblasti bydlení bychom tedy mohli konstatovat, že znalosti a praktické dovednosti jsou na dobré úrovni. Překážkou, která se mezi mladé lidi a bydlení staví je aktuální nepříznivá finanční situace a špatná dostupnost a nabídka bydlení pro mladé lidi. Zůstává zde ale také otázka z tématu materiální vybavenosti, kdy 5 z 6 respondentů uvedlo, že vlastně nemá žádné vybavení v aktuálním místě pobytu. Většina vybavení je konkrétního zařízení, oni mají pouze pár osobních věcí. V dětských domovech mají totiž dostupné všechno základní vybavení. Je pak otázkou jejich vlastní motivace a představ o tom, jak vypadá vybavená domácnost a jak je nákladná?**

V oblasti finanční gramotnosti jsme narazili na největší kámen úrazu. Respondenti uvedli, že mají trochu představu, kolik asi si musí dát bokem na výdej při takových a takových příjmech či co nezapomenout zaplatit. Ačkoliv většina z nich uvedla, že v hospodaření s financemi si docela vystačí s tím, co nyní mají. Je zde vidina lepšího výtěžku. Jeden z respondentů zvažoval i kvůli lepšího finančního ohodnocení odjet do zahraničí. Využití sociálních dávek, zejména příspěvků na bydlení, doplatku na živobytí nebo pomoci v hmotné nouzi využívá polovina z nich. Při dotazech o možnosti kurzu, přednášek a různých projektů se zaměřením na finanční gramotnost pouze 2 respondenti uvedli, že se jich zúčastnili. Jeden respondent byl na přednášce ve škole, druhý odjel s pracovníci z DPC na projekt „Začni správně“. **Možnosti a pomoc s hospodařením s penězi využili respondenti až s pomocí sociálních pracovníků, převážně tedy z DPC. Nelze však říci, že by se kdokoli z nich cítil v této oblasti dost sebejistě a samostatně. V průběhu pobytu v péči se například u respondentů z pěstounské péče objevovala**

příprava v průběhu celé péče. Pěstouni s nimi vždy probírali různé finanční transakce, učili je, jak si vydělat, jak si co dát bokem. Začali s nimi uvažovat a pobízet je i prvním pracovním zkušenostem, aby si vydělávali a hospodařili s daným obnosem sami. U dětí z dětských domovů byla příprava a základní vysvětlení hospodaření s penězi také, avšak viditelně pouze na té nejobecnější rovině. Jeden z respondentů, který měl možnost vyzkoušet si bydlení ve cvičném bytě DD uvedl, že to pro něj byla skvělá příležitost, jak se naučit nejen starat o domácnost a o sebe, ale právě také se naučit hospodařit s penězi. Velice pomocným byl také kurz finanční gramotnosti. **Pro zhodnocení připravenosti v oblasti finanční gramotnosti bychom tedy mohli z výsledků výzkumu konstatovat, že si klienti nevedou úplně nejlépe a potřebují nějaké zlepšení pro tuto oblast. Někteří by sami rádi využili možností různých seminářů apod.**

Oblast sociálních vztahů a komunikace se sociálními pracovníky si vedla podstatně nejlépe. Většina respondentů sice uvedla, že není v kontaktu s biologickými rodiči často z důvodu neshody, ztráty kontaktů nebo nezájmem ze strany rodičů. Je to docela pochopitelné v situaci, kdy podmínky v rodinném zázemí zkrátka nebyly vhodné pro dítě a to muselo odejít do systému náhradní péče. **Jak respondenti uvedli, nejčastěji měli rodiče nějaké osobní problémy, které nedořešili dodnes, a proto i skoro nikdo z nich nezvažoval po ukončení péče návrat do rodiny. Naopak vztahy s ostatními příbuznými v rodině přetrvávají i s dostatečnou podporou.** Patří tam zejména babičky a dědečkové a sourozenci. V případě, že rodinné vztahy nebyly dostačující, vynahrazujícím faktorem byly vztahy partnerské, zejména u žen, ale také přátelské. **4 z 6 respondentů uvedli, že mají kamarády jako rodinu a jsou pro ně nejdůvěryhodnějšími osobami, které by jim pomohli v případě nouze.** Všichni odpověděli, že mají dost kamarádů nejen v zařízení DPC, z pěstounské péče či dětského domova, ale také z okolí. Jak třeba uvedli v rozhovorech někteří pracovníci DPC, že mají klienty, kteří často setrvávají jen v sociálně bublině DPC a mají problém navázat kontakt se sociálním okolím (P3), v tomto případě tomu tak není. **Kontakty a zkušenosti se sociálními pracovníky byly také na dobré úrovni,** avšak překvapujícím pro mě bylo, že znali pouze pár pracovníků z DPC, ÚP a z DD, případně doprovázející pracovníky z pěstounské péče. **Při zmínce o nějakých neziskových organizacích, spolcích nebo projektech pro mladé lidi reagovali pouze 3 lidé, z toho jen jeden měl osobní zkušenost s tímto projektem.** Ostatní o tom slyšeli od někoho jiného. Tady bych hodnotila přípravu trochu nedostačující, jelikož by se mladí lidé po odchodu z péče měli zajímat právě o navazování takovýchto kontaktů s organizacemi, které přináší

zajímavé formy pomoci. Nabídka služeb těchto neziskovek a různých programů se v posledních 10 letech výrazně změnila a stoupla. Otázkou proto zůstává, kolik mladých lidí reálně ví o těchto nabídkách a programech a pak jich využije?

Poslední podstatnou a nejdůležitější částí analýzy rozhovoru s respondenty bylo hodnocení svého průběhu přípravy k odchodu a osamostatnění se. Respondenti uvedli v převážné míře, že je pár věcí, které by chtěli změnit, ale že jsou nyní (i zejména díky pomoci okolí) na dobré cestě a s postupem času jim to půjde určitě lépe.

4.8.2 Shrnutí závěrů analýzy rozhovorů s pracovníky

Druhou dílčí otázkou pak bylo **Jak je vnímána připravenost mladých lidí po ukončení péče z pohledu sociálních pracovníků?** Tuto otázku nám pak zodpověděla analýza rozhovorů z výpovědi pracovníků zařízení domu na půl cesty.

Pracovníci se většinou shodli na tom, že k nim do zařízení mladí lidé přicházejí nejčastěji okolo 20 let, kdy už se pokoušeli žít samostatně, ale došlo u nich k nějakému selhání. V menší míře se stalo, že k nim přicházeli mladí lidé hned po ukončení péče. Naopak v posledních letech přicházejí až v pozdějším věku po nějakých získaných zkušenostech ze života, ale o to déle pak často zůstávají v jejich zařízeních.

Nejčastějšími nedostatky či neznalostmi se podle nich jevílo hospodaření s penězi, neznalost systémů a podmínek sociálních dávek, hledání a udržení práce, slabší komunikace s okolním světem. Jedna z pracovníků také uvedla nejtypičtější neznalost mladých lidí v poslední době a tou je, že P1,,.. asi 90% z nich neví, že pokud nemají práci a nejsou v té evidenci na ÚP, tak jim vzniká dluh na zdravotním pojištění.“

Abychom si lépe zodpověděli dílčí otázku, zaměříme se na výsledky z otázek zaměřených podobně jako u respondentů na oblasti práce, bydlení, finanční gramotnosti, sociálními vztahy a komunikací s pracovníky.

V oblasti práce a bydlení už mají klienti často zkušenosti a základní znalosti. Tady spíš bydlení ovlivňuje ztráta zaměstnání a příjmu. Tuto roli hraje často také fakt, že **mladí lidé si umí najít práci, ale neudrží si ji.** P2,, *Tak to bydlení je taky součástí samozřejmě, ale v první řadě se spíš řeší ta práce a ten příjem, aby si pak mohli vůbec něco dovolit. Oni ví, jaké typy bydlení fungují a tak, že musí platit ten nájem, někde že bývá i ta kauce dopředu“.* U práce často pracovníci zmiňují také neznalost podmínek zdravotního .pojištění, průběh vykomunikování si pracovního rozhovoru nebo problémy s pracovním řádem.

V oblasti finanční gramotnosti bychom se z jejich výsledků spolu s výsledky respondentů shodli na tom, že to je nejhůře nepřipravená oblast ze všech.

P2., Učíme je to, nemají ty znalosti. Radíme jim a pomáháme.“

P1., A potom hlavně finanční gramotnost, ta dost pokulhává. No nějakou představu a obecné povědomí mají. Ví, že si musí nějak ty peníze hlídat, aby s tím vyšli.“

P3., Takže třeba i ty finanční znalosti mě přijdou hrozně málo gramotný. Snažíme se s nimi řešit, jak dluhy splácet...nastavení si nějakého splátkového kalendáře.“

Tato oblast se tedy jeví jako absolutně nevyhovující a pracovníci by tak rádi upozornili a zdůraznili potřebu s touto oblastí více pracovat už při přípravách v péči.

Oblast sociálních vztahů a kontaktů se sociálními pracovníky je rozporná ve výpovědích pracovníků. Dva z pracovníků nezaznamenali žádné problematické oblasti při vztazích nebo komunikaci s pracovníky. Přesto poslední z pracovníků má odlišné zkušenosti a názory. *P3., Myslím, že tím pobytem v dětském domově jsou v takovém jakoby skleníku sociálním, který je nenaučí komunikovat, jen se sobě rovnými, tetama a strejdama. Moc se nedostanou jinam, nemají možnost vytvořit si tu jinou sociální bublinu, než tu kterou znají. Stejně tak je tomu tady u nás, mají tady svoji bublinu, kde se všichni znají a baví v domě, ale venku už ty jiné sociální kontakty moc nemají. Jsou v podstatě naivní a nepřipravení na ten život a ta sociální bublina pak funguje v tom, že vlastně do 18 let je jim poskytována stejná péče, jako na začátku. Takže se o ně starají, dělají za ně většinu věcí, mají tam skoro všechno vybavení. Pak je jim 18 a ze dne na den to všechno končí. Kolikrát nám tady přijdou i v sobotu, protože ten den mají 18 a už je vypustili z domova.*

Když se o Vás někdo takhle stará, je to taková opičí láska, že se o vás starají ve všem, abyste měli všechno možné, ale pak vás prostě bez ničeho vypustí ven a starejte se sami“.

Tím podstatným, co by chtěl pracovník vyjádřit a s čím bychom mohli pracovat je zamýšlení se nad tím, **že zejména pobyty v dětských domovech mohou svým způsobem být sociálním skleníkem**, jak zmiňuje pracovník. Dále bych také ráda poukázala na jeho názor na různé programy pro materiální a finanční pomoc dětem z dětských domovů, kterých je v poslední době opravdu hodně. Je však nutné dát v některých případech za pravdu slovům pracovníka zejména v tom, že mladí lidé v domovech mají všechno možné vybavení a dostupnost všeho, že když pak odejdou z domova najednou nemají nic vlastního. Jak už to bylo zmíněno třeba i u zhodnocení oblasti bydlení z pohledu respondentů.

Poslední část otázek tak zahrnovala zhodnocení systému přípravy mladých lidí po ukončení péče, kde sociální pracovníci chválili změnu systému za posledních pár let, avšak

zmiňují potřebu zaměřeni se na zlepšení znalostí a přípravy v oblasti finanční gramotnosti, povědomí o systému ÚP, dávkách, zdravotním pojištění = celkově tedy jakousi provázaností sociálních služeb. A v neposlední řadě také zaměřeni se na duševní oblast klientů a individuální práci s nimi.

Za zmínku stojí také návrhy pracovníku pro zlepšení systému a situace. Tím je třeba prodloužení věku pro pobyt mladých lidí na 30 let. Nabízí jim to možnost dlouhodobější podpory, kterou často ještě potřebují, protože P2., *často ani ve 26 letech ještě nejsou dospělí a připravení na samostatný život*“. Dále se také zmiňují o jakési službě, která bude mezistupněm mezi domem na půl cesty a chráněným bydlením. P2, P1., *. To jsou často ty lidi, který my tady máme. Oni nejsou schopní v tuhle chvíli dodržovat domovní řád a podobně, my s nimi pracujeme, nechceme je vyházovat. Ale prostě hygiena hrůza, pravidla hrůza, odpovědnost hrůza. Oni třeba nemají na ty opatrovníky a může se jim rozjet zase diagnóza a oni jakžtakž fungují, ale pak se to zase nějak jen zamedikuje. V chráněném bydlení nám je neberou, protože nejsou mentálně postiženi, to IQ mají nad nějakou mentální retardací, ale je tady pak ta propast mezitím. My jsme tu schopni jen krátkodobě jim pomoci a už býváme na hranici jejich možností a vystřelit je někam dále, je už průšvih. Takže spíš nějakou službu pro ty psychiatrické a dlouhodobější.*“

4.8.3 Závěrečné shrnutí obou analýz a doporučení

Pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky - Jaká je připravenost mladých lidí po odchodu z péče jsme si shrnuli v předchozích kapitolách výsledky z pohledů mladých lidí i sociálních pracovníků.

Z výsledků analýzy u respondentů jsem hodnotila, že jejich připravenost není příliš dostatečná. Přestože se v některých oblastech cítí připraveni (sociální vztahy, práce, komunikace se sociálními pracovníky) jak dále sami uvádí je ještě několik oblastí (zejména finanční gramotnost, bydlení, komunikace s úřady), na kterých potřebují ještě trochu zapracovat. To bylo také nejčastěji zmíněno v jejich doporučení pro ostatní mladé lidi, kteří budou opouštět péči. Dle jejich zkušeností a analýzy výsledků je třeba se zaměřit na zapracování finanční gramotnosti a možnosti bydlení už v dřívějším věku a ve větší míře. Někteří z respondentů uváděli, aby si další mladí lidé dávali pozor právě na hospodaření s penězi a využili tak co nejdříve různých vzdělávacích přednášek a programů na toto téma.

Podobně na tom byly výsledky z analýzy rozhovorů se sociálními pracovníky. Problémy s prací a bydlením se ve větší míře shodovali s nedostatkem některých informací,

avšak všechno ovlivňovala zejména nulová finanční gramotnost. U práce se potýkali hodně s nedostatkem znalostí čisté a hrubé mzdy, nebo pracovních návyků. Avšak v jisté míře byly výsledky dobré. Komunikace se sociálními pracovníky byla také stejně jako u respondentů hodnocená v dobré míře. Přesto tam byl zjištěn nedostatek informací o dalších možnostech pomoci od neziskových organizací nebo zlepšení ve znalostech sociálního systému a úřadu práce. Poslední oblastí byly sociální vztahy, kde byly odpovědi mladých lidí a sociálních pracovníků v největším rozporu. Pracovníci upozorňovali na časté vznikání sociálních bublin a nedostatek kontaktů mladých lidí s okolím. Pro celkové zhodnocení a zodpovězení naší cílové otázky a zaměření výzkumu by se dalo konstatovat, že připravenost mladých lidí po odchodu z péče není zcela dostačující. Z vyplývajících analýz rozhovorů je zřejmé, že mladí lidé často s nedostačujícími informacemi, nepřehledností v systému, překážkami způsobenými systémem a nastavením péče nejsou připraveni k samostatnosti a často se navrací k systému pomoci. Můžeme si tak všimnout, že ohledně připravenosti by bylo třeba ještě zapracovat na některých nedostatcích už v průběhu péče, a to mnohem dříve, než je stanovená doba 6 měsíců (návštěva sociálního kurátora) před ukončením péče. Jak zmiňovali samotní respondenti zejména v oblasti finanční gramotnosti by uvítali mnohem více vzdělávacích projektů na toto zaměření už dříve než rok před odchodem z péče. Dále také můžeme vyvodit z oblasti bydlení zlepšení systému startovacích bytů pro mladé lidi.

Jak bylo také zmíněno v rozhovorech s pracovníky bylo by dobré rozšířit službu Dům na půl cesty. Nejen v jeho stanové době 1 roku pobytu (i když v některých případech dochází k prodloužení), ale také v prodloužení věku cílové skupiny (déle než 26 let). Spolu s tím se také váže možnost stanovení klíčového pracovníka (či doprovodného), který by s mladými lidmi pracoval už před odchodem z péče i po odchodu z péče. Do jaké doby by určovala potřeba mladých lidí. Byla by tak řešena jakási dlouhodobá podpora péče o klienta před i po péči až do doby, kdy by jeho služby nebyly potřebné.

Závěr

Pro svou práci jsem si zvolila téma odcházení z náhradní péče. Zvolila jsem si ji především z toho důvodu, že mě toto téma osobně velice zajímá a chtěla jsem se ním více seznámit. Dalším důvodem je také fakt, že v posledních letech není tolik zaznamenaná problematika mladých lidí po odchodu z péče a její systém pomoci je neměnný a nedostačující. Proto jsem na něho chtěla upozornit i ve své praktické části. První část práce je teoreticky zaměřená do několika kapitol.

V první kapitole jsem se věnovala popisu definice systému náhradní péče u nás a rozdělení jejich pravomocí a oblastí mezi různé státní rezorty. Dále jsem si rozdělila podle definic náhradní péči na rodinnou a ústavní. Popsala jsem základní rozdělení a formy náhradní rodinné i ústavní péče s tabulkovým přehledem pro srovnání.

Ve druhé kapitole jsem se zabývala ukončením péče, jak ve formě pěstounské péče, tak i péče ústavní. Popsali jsme si, jak probíhá ukončování, kdy se na něj děti začínají připravovat a kdo jim s tím pomáhá. U pěstounské péče tak můžeme vidět zpracování přípravy v delším časovém úseku a s možností následné a přetrvávající podpory ve většině případů oproti ukončení v péči z dětských domovů. Co se týkalo přípravy, u obou druhů náhradní péče se zaměřuji na oblast bydlení, zaměstnání, vzdělání, finanční stránce a následné podpore. Popsali jsme si i možnosti čerpání finančních příspěvků při ukončení péče u obou skupin, které se trochu liší ve stanové částce a využití. Při ukončení péče v dětských domovech a k jejich přípravě na odchod jsme zmínili také Standardy kvality péče o dítě ze školských zařízení, kde byla jejich příprava zaměřená na různé oblasti v životě. Podobně zaměřené oblastí jsme také využili později ve výzkumné části práce.

Ve třetí kapitole následné péče jsme si popsali dosud stanovený rámec služeb pro mladé lidi, opouštějící péči, kdy ale musíme nyní souhlasit s výrokem Běhounkové (2012), že u nás chybí propracovanost a dostupnost lepších služeb pro mladé lidi po péči. Pozornost následným službám jsem věnovala zejména v oblasti možnosti bydlení, kterých u nás pro mladé lidi není příliš mnoho, nemluvě o tom, že pouze jedno z nich se zaměřuje primárně na tuto cílovou skupinu. Dále jsem uvedla i využití finanční pomoci v podobě sociálních dávek. Poslední podstatnou částí bylo také uvedení některých neziskových organizací, spolků a programů, zaměřených na práci s mladými lidmi po ukončení péče, které mají u nás největší angažovanost v této oblasti, jelikož služby dané státem jsou u nás spíše v podobě pár služeb sociální prevence nebo poskytnutí sociálního poradenství.

Ve čtvrté kapitole pak představuji svou praktickou část a její zaměření se na dané téma odcházení a přípravy mladých lidí po ukončení péče. Na začátku jsme si představili popis výzkumného šetření a stanovili si cíl práce a k němu jeho hlavní výzkumnou otázku - Jaká je připravenost mladých lidí po odchodu z náhradní péče? Abychom si mohli tuto otázku dostatečně dobře zodpovědět, musíme se na ní podívat z pohledu mladých lidí ale také z pohledu sociálních pracovníků, kteří s touto cílovou skupinou pracují. Porovnání obou pohledů nám tak přineslo některé zajímavé odlišnosti, kdy například mladí hodnotili svou přípravu v oblasti práce, sociálních vztahů a vztahů se sociálními pracovníky za skoro bezproblémové a dostatečně připravené. Naopak z pohledu jednoho z pracovníků se objevovalo zdůrazňování časté nepřipravenosti v sociálních kontaktech s okolím a vznikem sociální bubliny pouze s vrstevníky, kteří jsou v podobné situaci. Shodou v tomto případě byly pohledy obou skupin na oblast finanční gramotnosti a jednání s úřady, u kterých obě skupiny uvedly, že jsou ty nejproblematictější. Mladí lidé obecně mají své představy, jak asi hospodařit s penězi, což potvrzují i pracovníci. V realitě pak zjišťují, že nerozeznávají ani rozdíl mezi hrubou a čistou mzdou, někteří mají dluhy nebo exekuce a neví si rady, jak s nimi vůbec pracovat. Co se týká komunikace a vyřizování záležitostí s úřadem práce, stejně jako evidování se, většina respondentů ví o funkci úřadu, ale nechápe jeho systém, neví si rady s vyplňováním papírů atd. A v 90% jak uvedla jedna z pracovníček neví, že když nejsou v evidenci na ÚP, vzniká jim dluh na zdravotním pojištění. O těchto informacích nemá většina klientů ani ponětí.

Kdybychom si tedy shrnuli výsledky našeho výzkumného šetření pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky, zjistili bychom, že připravenost mladých lidí se v pohledech sociálních pracovníků a v pohledech mladých lidí může lišit. Přesto se nám podařilo najít několik shodných oblastí problémů, na kterých je potřeba ještě zapracovat. A tím je zejména oblast přípravy pro finanční gramotnost, která je u mladých lidí z našeho šetření nejslabší. Dále zde patří také vyřizování na úřadech práce, neznalost neziskových organizací a problematika s udržení práce. Podle pracovníků zde také spadají sociální vztahy s okolím, které často spadají do sociálních bublin. Naopak v oblasti bydlení je příprava dostačující, avšak většinou zde hrají roli jiné ovlivňující faktory pro zajištění bydlení. Závěrečným doporučením by bylo rozšíření služeb následné péče (zejména domy na půl cesty, startovací byty, doprovázení) a také zlepšení systému přípravy už během péče.

Seznam použité literatury

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ, 2011. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0031-4.

BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ, 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna, 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-19-7.

BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

DISMAN, Miroslav, 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1966-8.

Dobrý pěstoun: náhradní rodinná péče v ČR, 2018. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR. ISBN 978-80-907053-2-6.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-303-X

HENDL, Jan, 1997. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN 80-718-4549-3.

HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-90-7367-485-4

LEXOVÁ, Jana, Hana PAZLAROVÁ, Terezie ŠTOKROVÁ a Oldřich MATOUŠEK. *Sborník dobré praxe: Kazuistiky z náhradních rodin*. Asociace náhradních rodin České republiky. ISBN 978-80-905600-0-0.

KOVAŘÍK, Jiří, Věduna BUBLEOVÁ a Kateřina ŠLESINGEROVÁ. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8957-7.

KOVAŘÍK, J., BUBLEOVÁ, V., ŠLESINGEROVÁ, K. *Práva a potřeby mladých lidí odcházejících z dětských domovů*. Praha: SRNP, 2004.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8549-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-807367-368-0

MATOUŠEK, Oldřich, 1999. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.

NOVOTNÝ, Petr, 2014. *Nový občanský zákoník*. In: . Praha: Grada. *Právo pro každého* (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-8613191-7.

ŽUFNÍČEK, Jan, PACNEROVÁ, Helena a Adéla ZELENDA KUPCOVÁ, ed., 2012. *Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-87652-59-6.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

Pěstounství je profese, 2015. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-115-7.

PROKOP, Jiří a Petr PROKOP, 2015. *Osamostatňování klientů zařízení náhradní výchovné péče v mezinárodním srovnání. Česko-polské kontexty*. Krakow.

SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3821-4.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN, 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-x

SVOBODOVÁ, Kamila, 2007. *Rodina a zaměstnání: (deskriptivní fáze analýzy)*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-87007-64-8.

ŠOTOLOVÁ, Eva. Ústavní a ochranná výchova ve školských zařízeních. *České vězeňství*. 2003, Roč. 11, č.2, s. 20-22.

Elektronické zdroje

BARTH, Richard P., 1990. On their own: The experiences of youth after foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal* [online]. 1990, 7(5), 419-440 [cit. 2020-06-22]. DOI: 10.1007/BF00756380. ISSN 0738-0151. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00756380>

Činnost MPSV v oblasti SPOD [online]. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/cinnost-mpsv-v-oblasti-socialne-pravni-ochrany-deti>

DUBOWITZ, Howard a Diane DEPANFILIS, 2000. *Handbook for Child Protection Practise* [online]. California: Sage Publications [cit. 2020-07-15]. ISBN 9781452221434. Dostupné z: <https://www.vitalsource.com/en-uk/products/handbook-for-child-protection-practice-howard-dubowitz-diane-v9781452221434?term=9780761913719>

FOLDA, Jan aj. Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice. Vydalo Sdružení SOS dětských vesniček. První vydání, Praha 2009. ISBN 978-80-254-4799-4. [online]. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.sosvesnicky.cz/app/uploads/2017/12/situacni-analyza-systemu-nasledne-pece-vcr.pdf>

Formy náhradní rodinné péče. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2019 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece>

Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, 2015. IPSOS. Dostupné také z: https://www.ditearodina.cz/images/soubory/ke-stazeni/vyzkumy/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

KERMAN, Benjamin, Judith WILDFIRE a Richard P. BARTH, 2002. Outcomes for Young Adults Who Experienced Foster Care. *Children and Youth Services Review* [online]. 2002, 24(5), 319-344 [cit. 2020-06-22]. DOI: 10.1016/S0190-7409(02)00180-9. ISSN 01907409. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0190740902001809>

PACNEROVÁ, Helena, 2015. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8. Dostupné také z http://www.nuv.cz/uploads/pracoviste_pro_certifikace/Standardy_kvality_pece_o_deti.pdf

Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2019 [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

SULIMANI-AIDAN, Yafit, 2014. Care leavers' challenges in transition to independent living. *Children and Youth Services Review* [online]. 2014, 46, 38-46 [cit. 2020-06-22]. DOI: 10.1016/j.chilyouth.2014.07.022. ISSN 01907409. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0190740914002710>

Výroční zpráva DD [online]. [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.domovpocernice.cz>

Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy [online]. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/38848/>

Právní předpisy

Zákon č. 109/2002 Sb., zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Zákon 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon č. 111/2006 Sb., zákon o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 438/2006 Sb., vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních

Vyhláška č. 473/2012 Sb., vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Vyhláška 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách

Seznam tabulek

Tabulka č.1 Počet osob vykonávajících náhradní rodinnou péči.....	8,9
Tabulka č.2 Umístování dětí do náhradní rodinné péče a rozhodování o poručenství dětí.....	9
Tabulka č.3 Zánik PP, poručenství nebo svěřeni dítěte do péče jiné osoby.....	14
Tabulka č.4 Děti umístěné v náhradní péči zařízení pro péči o děti.....	17
Tabulka č.5 Přehled výzkumného vzorku respondentů.....	32
Tabulka č.6 Přehled výzkumného vzorku pracovníků.....	32

Příloha 1. Vzor informovaného souhlasu

Informovan souhlas s poskytnutm výzkumného rozhovoru

Byl/a jste pořádán/a, abyste se zuastnil/a výzkumného rozhovoru za ueem sběru dat a informací pro diplomovou práci s názvem „Odcházení z náhradní pee“ jehoř autorem je Bc. Michaela Baďurov.

Podpisem vyjadřujete souhlas s následujícími body, se kterými jste byl obeznámen:

- Byl/a jsem informován/a o uelu rozhovoru, kterm je sběr dat pro potřeby výzkumu diplomov práce Michaely Baďurov s názvem „Odcházení z náhradní pee“. Cílem výzkumu je připravenost mladých lidí na odchod z náhradní pee.
- Bylo mi sdleno, jak dlouho bude rozhovor trvat a jak bude mít pubh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoliv otázku, připadně odmítnout ucast na výzkumu v pubhu rozhovoru.
- Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho nslednm zpracováním. Zvukov záznam rozhovoru nebude poskytnut třetím stranám a po přepsání bude ihned vymazán. Transkripce (přepis) bude pístupn pouze komisi u obhajoby diplomov práce, jinak nikomu ař na casti citovány v textu práce, kter bude voln dostupn online.
- Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajiřtna anonymita po skoncen rozhovoru, kter znemořn identifikaci m osoby.
- Nikde nebude uvedeno m jméno nebo jin osobn udaje, kterými bych mohl/a být identifikován/a.
- Dvm sv svolení k tomu, aby výzkumnice pouřila rozhovor pro potřeby své diplomov práce a mohla v ní nkter casti rozhovoru citovat. Zvukov nahrávka a transkripce bude po ukoncen výzkumu smazána.

Děkuji Vám za ucast na sběru dat a informací pro moji diplomovou práci a řdm Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaří ucast na výzkumu.

V pripad dotazů se na m můřete obrátit na email: Michaela.bad13 @seznam.cz

Jeden výtisk tohoto formulre nleř Vm.

Datum:

Podpis respondenta:

Podpis výzkumníka:

Příloha 2. Vzor okruhu polostrukturovaného rozhovoru s respondenty

Úvod

- Jaký je váš věk?
- V jaké druhy náhradní rodinné či ústavní péče jste vyrůstal/a? Odkud jste přišel/la do nynějšího zařízení, či z kterého zařízení jste odešel/ukončil, odešla/ukončila péči? (např. z dětského domova, z výchovného ústavu, pěstounské péče apod.)
- Jak dlouho jste byl/a v náhradní péči?
- Jak hodnotíte svůj pobyt v péči, jaké na něho máte vzpomínky a jak si vybavujete přípravu k odchodu v době péče?

Práce

- Máte aktuálně nějaké zaměstnání či brigádu?
- Je to Vaše první práce/brigáda, nebo už jste předtím měl/a nějakou? (kolik už jich bylo, o jaké pozice šlo, jak dlouho jste ji měl/měla, jak a proč jste ji ukončil/a)
- Jste nyní s Vaší prací /brigádou spokojen(á)?
- Jak jste si tuto práci/brigádu našli? Pomáhal Vám někdo s hledáním /získáním této práce?
- Pokud už jste měl/a nějakou práci předtím, jak jste ji našel/a?
- Co si myslíte, že Vám pomohlo získat tuto práci (např. zkušenosti, vzdělání, známost)?
- Měl/a jste nějaké pracovní zkušenosti už v době, kdy jste byl/a v náhradní nebo ústavní péči? (např. brigáda, dobrovolnická práce) Popište prosím jaké, proč jste si je vybral/a a jak jste tuto práci získal/a?

Bydlení

- Kde nyní bydlíte? Můžete popsat o jaký typ ubytování se jedná?
- Bydlíte sám/a nebo s někým dalším?
- Kolik měsíčně platíte za ubytování?
- Jaké je vybavení vašeho zázemí? (co všechno máte za vybavení v bytě /domě/ pokoji a kolik z toho je Vašeho, případně kolik vybavení už v bytě/domě bylo)

Finanční gramotnost

- Pokud máte nějakou práci/brigádu, jaká je výše Vašeho měsíčního příjmu?
- Kolik asi přibližně v součtu činí Vaše měsíční výdaje? (bydlení, jídlo, energie, osobní věci apod.)
- Vystačíte si tedy s měsíčním příjmem?
- Je podle Vás váš příjem dostačující nebo máte nějakou další finanční pomoc (jako je např. rodina, sociální dávky, sponzoring apod.?)
- Pokud pobíráte nějaké sociální dávky, popište prosím jaké.
- Máte nějaké spoření (stavební, důchodové) nebo nějaké půjčky, úvěry či hypotéky? Pokud ano, uveďte prosím jaké, na co si spoříte/na co jste si půjčku brali.

Sociální vztahy a komunikace se sociálními pracovníky

- Stýkáte se s rodiči, sourozenci, dalšími příbuznými? Pokud žijete v rodině, kolik osob je v domácnosti
- Jak často se setkáváte a jaký máte nyní vztah?
- Máte aktuálně partnera/partnerku nebo nějaké blízké kamarády? Máte spíš krátkodobé/dlouhodobé vztahy?
- Stýkáte se s přáteli? Jak často, co rádi děláte?
- Jaké máte vztahy s pracovníky v sociálních službách? (Ať už to byli pracovníci ve výchovném ústavu, z DD či pěstounské péče, pracovník OSPOD, kurátor apod.. = je někdo, kdo Vám pomohl? Nebo naopak vůbec nepomohl?)
- Jaké máte zkušenosti se zařízením, ve kterém se nacházíte /spolupracujete s ním?
- Vyzkoušel/a jste/ byl/a nebo chcete jít do nějakého projektu/programu pro mladé lidi, opouštějící péči?

Poslední doplňující otázky:

- Jaké máte plány do budoucna?
- Je něco, co byste chtěl/a vzkázat nebo doporučit ostatním dospívajícím v ÚV,DD,PP při přípravě na přechod do života?
- Jak hodnotíte celkově svůj proces odchodu z péče a přípravu k osamostatnění se?

Závěr = poděkování, rozloučení

Příloha 3. Vzor okruhu polostrukturovaného rozhovoru s respondenty

- 1) V kolika letech do vašeho zařízení obvykle mladí lidé přicházejí a z jaké formy péče? (případně i v kolika letech pak odcházejí, či jak dlouho zde průměrně pobývají)
- 2) Co s nimi řešíte jako úplně první věc? S jakými nedostatky či neznalostmi nejčastěji přicházejí?
- 3) Jak hodnotíte připravenost mladých lidí v oblasti práce, bydlení, finanční gramotnosti, sociálních vztahů a vztahů se sociálními pracovníky?
- 4) Jak se u Vás řeší příprava k samostatnosti dětí?
- 5) Spolupracujete s nějakými organizacemi či projekty pro mladé lidi opouštějící náhradní péči?
- 6) Co si myslíte o odcházení mladých lidí po ukončení péče např. z DD, výchovných ústavů nebo pěstounské péče. Spatřujete v tom nějaké zásadní rozdíly?
- 7) Myslíte si, že je systém těchto zařízení (ústavních zejména) nastavený dobře při ukončení péče a při přípravě odchodu dětí do dospělosti? Jaké pozitiva nebo negativa zde spatřujete.
- 8) Jaké změny či opatření byste navrhl/a, podle Vašich zkušeností? (Ať už v legislativě nebo jen v zařízeních či programech a pomoci systému sociálních služeb a dávek)